

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Iva Svilenković

**Družbeni vidiki novih oblik trajnostnih skupnostnih praks
Primer: Knjižnica REČI v Savskem naselju**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Iva Svilenković

Mentor: doc.dr. Matjaž Uršič

**Družbeni vidiki novih oblik trajnostnih skupnostnih praks
Primer: Knjižnica REČI v Savskem naselju**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju, doc. dr. Matjažu Uršiču, za ključne strokovne napotke in usmeritve ter za razumevanje in podporo!

Za vso pomoč velika hvala mami Vesni ter celotni družini za podporo, razumevanje, spodbudne besede in dobre misli.

*Hvala KNJIŽNICI REČI in vsem članom za sodelovanje v raziskavi.
Posebna hvala Lejli, Daniju, Maretu, Katki, Alji, Maši, Martinu, Tini in Bernardi!
Hvala Savčanom za »gostoljubje«.*

Hvala Jasmini Milanović za lekturo.

Hvala Anki Kolenc za najdaljši študijski dopust, brez katerega mi verjetno ne bi uspelo!

*In seveda, hvala vsem prijateljem, ki ste mi v času pisanja stali ob strani.
Veliko vas je in hvala vsem!*

»Hvala ekipi, ki je postavila Knjižnico REČI in jo *fura*. Verjamem, da se premikajo tudi meje v družbi. Sodelovanje, solidarnost in grajenje skupnosti tako ne postane le stvar “nuje” v izrednih razmerah, temveč tudi stvar odločitve« (Klara, 2016).

Družbeni vidiki novih oblik trajnostnih skupnostnih praks Primer: Knjižnica REČI v Savskem naselju.

Trajnostne skupnostne prakse razumemo kot avtonomne lokalne pobude, ki delujejo trajnostno, od spodaj navzgor in prispevajo k socialni, prostorski in ekonomski podobi mest. V Sloveniji pridobivajo na pomenu, predvsem v zadnjih letih, po zaslugi različnih posameznikov, društev in neformalnih organizacij. Nastale so kot odgovor na iskanje rešitev na mnoge tegobe sodobne družbe, kot so globalna finančna in okoljska kriza, pretirano potrošništvo in poraba naravnih virov, togost javnih politik glede urejanja prostora in mnoge druge. V diplomskem delu predstavljam pomen in razvoj trajnostnih skupnostnih praks ter se osredotočam na Knjižnico REČI - prvo tovrstno knjižnico v Sloveniji. V tem pogledu opredelim družbena vidika trajnostnih skupnostnih praks, ki se navezujeta na delovanje knjižnice. V empiričnem delu me zanimajo njeni aktivni člani ter vpliv trajnostnih skupnostnih praks na opolnomočenje lokalne skupnosti ter njenih prebivalcev. Za razumevanje problema sem opravila intervjuje s člani in nečlani Knjižnice REČI ter s ključnimi akterji, ki upravljajo knjižnico. Ugotavljam, da je Knjižnica REČI, kot primer trajnostne skupnostne prakse, odličen koncept, ki uživa visoko podporo njenih članov ter do neke mere zagotovo vpliva tudi na opolnomočenje tako lokalne skupnosti kot njenih prebivalcev.

Ključne besede: trajnostna skupnostna praksa, Knjižnica REČI, družbeni vidik, souporaba, opolnomočenje.

Social aspects of sustainable community practices Case: Library of things in Ljubljana

Sustainable community practices are seen local initiatives that operate sustainably, "from bottom to top", and contribute to the social, spatial and economic picture of cities. They are gaining ground in Slovenia, especially in recent years, thanks to a variety of individuals, societies and non-formal organizations. They were created as a response in the search for solutions to the modern society troubles, such as the global financial and environmental crisis, excessive consumerism and consumption of natural resources, stiffness of policies regarding the regulation of public environment and many others. This thesis presents the importance and the development of sustainable community practices, and focuses on the Library of things - the first such library in Slovenia. In this view, I define social aspects of sustainable community practices that relate to the library functioning. In the empirical part I am interested in its active members and the impact of sustainable community practices on empowerment of the local community and its residents. To understand the problem, I've been conducted interviews with members and non-members of the Library of things, and with key managers of the library. I note that the Library of things is an example of sustainable community practice, a great concept that enjoys high level support of its members. To some extent the library surely have an impact on the empowerment of both, the local community and its people.

Keywords: sustainable community practice, Library of things, social aspect, sharing, empowerment.

KAZALO

1 UVOD	8
1.1 Cilji in namen diplomskega dela.....	9
1.2 Raziskovalno vprašanje in podhipoteza.....	9
1.3 Zgradba diplomskega dela	10
2 TRAJNOSTNE SKUPNOSTNE PRAKSE	11
2.1 Konceptualna umestitev trajnostnih skupnostnih praks.....	11
2.2 Razvoj in pomen	13
2.3 Značilnosti in učinki	17
2.4 Princip »od spodaj navzgor«.....	18
2.5 Primeri dobrih praks v Sloveniji	20
3 KNJIŽNICA REČI V SAVSKEM NASELJU	23
3.1 Opis konteksta, v katerem deluje Knjižnica REČI	23
3.2 Spodbudni začetki	24
3.3 Cilj in namen Knjižnice REČI	25
3.4 Organizacija in delovanje Knjižnice REČI.....	27
3.5 Prepoznavnost Knjižnice REČI v medijih	28
4 DRUŽBENI VIDIKI TRAJNOSTNIH SKUPNOSTNIH PRAKS	29
4.1 Kultura souporabe	29
4.1.1 Spodbujanje solidarnosti in zaupanja.....	31
4.1.2 Trajnostni vidik souporabe.....	31
4.1.3 Premik od individualne k sodelovalni potrošnji	32
4.2 Pomen participacije.....	34
4.3 Opolnomočenje	35
5 EMPIRIČNI DEL	39
5.1 Metodologija	39
5.2 Raziskovalni instrument.....	39
5.3 Potek zbiranja podatkov in morebitne omejitve	42
5.4 Vzorec	43

6 ANALIZA IN INTERPRETACIJA PODATKOV	45
6.1 Analiza in interpretacija intervjujev	45
6.1.1 Intervjuji s predstavniki Knjižnice REČI	45
6.1.2 Intervjuji s člani in nečlani Knjižnice REČI	50
6.2 Analiza podatkov sekundarne analize in anketnega vprašalnika	59
6.2.1 Preverjanje podhipoteze in ugotovitve	60
7 SKLEP	63
8 LITERATURA	67
9 PRILOGE	76
PRILOGA A: Vprašalnik intervjuja: Članica KD prostoRož, K1 in K2	76
PRILOGA B: Vprašalnik intervjuja s člani in nečlani KR	78
PRILOGA C: Drugi spletni anketni vprašalnik	79

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Cilji Knjižnice REČI.....	26
Slika 4.1: Prednosti souporabe	34

KAZALO GRAFOV

Graf 6.1: Starostna struktura aktivnih članov	59
Graf 6.2: Prebivališče aktivnih članov	59
Graf 6.3: Opredelitev članov glede pripadnosti alternativni kulturi.....	60

1 UVOD

Ste že našli kdaj zapuščeno omaro in ji dali nov pomen, ker ste jo morda prenovili ali pa podarili nekemu, ki jo bolj potrebuje? Izvajate morda med prijatelji izmenjavo oblačil, ki krožijo med vami in pravzaprav ne gredo v smeti, saj vsakič znova dobijo nov pomen? Ali pa ste se s sosedi dogovorili, da boste samoiniciativno obnovili tisti polomljen gol na skupnem igrišču, morda pokosili travo, zasadili okrasno rastlinje in podobno. Vse to predstavljajo prakse, ki jih nekateri izvajamo v vsakdanjem življenju. Morda se niti ne zavedamo, da so ta, na videz preprosta dejanja, pravzaprav dejavnosti, s katerimi prispevamo k bolj trajnostnemu načinu življenja, oživljamo svojo lokalno skupnost, varčujemo, skrbimo za odpadke idr.

K moji odločitvi o izbiri teme diplomskega dela je deloma botrovalo tudi spoznanje, da sem tudi sama pravzaprav pobudnica in aktivna udeleženka sedaj že ustaljene prakse, ki poteka že drugo leto zaporedoma med družbo prijateljic in znank. Ko se nekajkrat letno dobimo na različnih lokacijah, prinesemo svoja oblačila in stvari, ki bi jih drugače zavrgle, si jih izmenjamo, morebiti kakšno stvar popravimo, zašijemo in ji damo nov pomen.

Z zgornjim opisom sem uvodoma želela prikazati, kako so t.i. trajnostne skupnostne prakse (v nadaljevanju tudi TSP), o katerih bom govorila v diplomskem delu, pravzaprav vpete v naš vsakdanjik, velikokrat ne da bi se tega sploh zavedali.

Tovrstne prakse segajo na različna področja družbenega življenja in pomembno zaznamujejo vsakdanje življenje prebivalcev mest, prispevajo k produkciji prostora in sooblikujejo prostor ter zvišujejo kakovost življenja na območjih, kjer se udejanjajo (Peterlin in drugi 2014). Prispevajo k bolj trajnostnim skupnostim, tako da v svoje delovanje vključujejo zahteve principe Agende 21¹ in tako sledijo ciljem trajnostnega razvoja (Stocker in Barnett 1998). Gradijo skupnosti, spodbujajo participativen pristop in mobilizirajo javnost k aktivnejšemu soočanju z izzivi današnjega časa (Derwanz in

¹ Koncept trajnostnega razvoja je bil prvič predstavljen na konferenci o nacionalnem razvoju in okolju leta 1992 v Riu de Janeiru (znani tudi pod imenom »Earth Summit«), kjer so sprejeli akcijski načrt Agenda 21. Ta obsežni dokument določa dolžnosti vlad, nevladnih organizacij, lokalnih oblasti, organov Organizacije združenih narodov, razvojnih agencij ter vseh oseb in ustanov, ki vplivajo na okolje (Reyhan 2011)

Vollmer 2015). Vzpostavljajo alternativne načine organizacije dela v mestih, ki temeljijo na skupnostnem organiziranju (Merkel 2015, 133).

1.1 Cilji in namen diplomskega dela

Cilj diplomskega dela je analizirati družbene vidike TSP s pomočjo primera Knjižnica REČI (v nadaljevanju tudi KR) v Savskem naselju. Osredotočam se na tiste vidike TSP, ki jih lahko povežem z delovanjem Knjižnice REČI. To so: vidik souporabe, participacije ter opolnomočenja.

Prav tako je cilj diplomskega dela prispevanje k splošni diskusiji obravnavne tematike z osvetlitvijo nekaterih teoretičnih prispevkov o TSP, na kratko omeniti primere dobrih praks v Sloveniji ter se osredotočiti na primer KR v Savskem naselju.

Namen je raziskati vpliv TSP na opolnomočenje lokalne skupnosti in njenih prebivalcev na primeru KR ter ugotoviti profil aktivnih članov KR, glede na starost, prebivališče ter njihovo subjektivno opredelitev o pripadnosti alternativni kulturi.

1.2 Raziskovalno vprašanje in podhipoteza

V diplomskem delu si zastavljam raziskovalno vprašanje: **»Kakšen vpliv imajo trajnostne skupnostne prakse na opolnomočenje lokalne skupnosti in posameznike znotraj nje?«**

Zanimal me bo tudi profil aktivnih članov KR, zato s podhipotezo predpostavljam, da je: **večina članov in aktivnih uporabnikov Knjižnice reči predstavnikov mlajše generacije (do 35. leta starosti), ki jim je blizu alternativna kultura in alternativni prostori druženja ter v večini niso stalni prebivalci četrti Savsko naselje.**

Obravnavano tematiko si bom preko pregleda literature skušala osvetliti že v teoretičnem delu, v empiričnem delu pa si bom na vprašanje skušala odgovoriti z raziskavo, ki jo bom izvedla na primeru KR. Vpliv praks bom preverila z vidika soustvarjalcev in članov KR ter z vidika nečlanov iz Savskega naselja.

Uporabila bom metodi kvalitativnega ter kvantitativnega raziskovanja. V kvalitativnem delu raziskovanja bom kot instrument uporabila intervju. Uporabila bom različne metoda intervjuvanja, ki se razlikujejo predvsem glede na način komunikacije: strukturirani spletni intervju, pol-strukturirani terenski intervju, pol-strukturirani telefonski intervju. Podhipotezo bom preverjala s kvantitativno metodo anketnega vprašalnika ter sekundarne analize baze podatkov o članih KR. V analizi pa bom uporabila izsledke obeh.

1.3 Zgradba diplomskega dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz teoretičnega in empiričnega dela. V teoretični del vključujem tudi trditve intervjuvancev, ki so bile pridobljene z intervjuji. Glede na to, da je koncept TSP v Sloveniji ta trenutek zelo živ pojem, kljub temu znanstvene literature, ki bi omenjala prav ta koncept ni zaslediti. Poleg znanstvene literature v diplomskem delu tako navajam tudi nekatere ugotovitve praktikov in raziskovalcev praks v Sloveniji.

V uvodnem delu bom najprej konceptualno umestila TSP. Ob tem bom opozorila tudi na nesoglasja o definicijah in poimenovanjih, prekrivajočih se opredelitev praks, konceptov, zaradi katerih sem tudi sama v svojem razumevanju praks na začetku naletela na precejšnjo težavo.

V nadaljevanju bom osvetlila razvoj in pomen TSP, opredelila koncept »od spodaj navzgor«, ki je skupen vsem praksam in ob tem na kratko navedla nekaj primerov dobrih praks v Sloveniji.

V osrednjem delu diplomske naloge bom predstavila projekt Knjižnice reči ter v nadaljevanju opredelila družbene vidike TSP, ki jih navezujem predvsem na teme, ki me zanimajo glede na moje raziskovano vprašanje ter na teme, ki se nanašajo na knjižnico: souporaba, vključevanje javnosti ter opolnomočenje.

V empiričnem delu bom analizirala podatke pridobljene s kvalitativno ter kvantitativno metodo raziskovanja, jih interpretirala in podala ugotovitve. V sklepnem delu bom

skušala vse svoje ugotovitve smiselno povezati ter si s kombinacijo vseh zbranih podatkov kar najboljše odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

2 TRAJNOSTNE SKUPNOSTNE PRAKSE

2. 1 Konceptualna umestitev trajnostnih skupnostnih praks

Človekovo ustvarjalnost opredeljuje koncept prakse, kot smotrno zavestno dejavnost človeka. To najbolj nakažeta marksistična misel, da je človek svobodno praktično bitje, ki mu je praksa način njegovega bivanja ter antropološka misel, da se človek loči od drugih živih bitji po tem, da ustvarja in proizvaja svoj svet, kulturo in družbo. V znanstvenem pristopu nimamo opravka s človekovo prakso, ampak z različnimi družbenimi praksami (Kerševan 1972, 55-61). »Praksa je osnovna oblika odnosa človeka in objektivne stvarnosti /.../ je proces humaniziranja objektivne stvarnosti in istočasno proces, iz katerega izhaja ustvarjalna zavest in vse ostale karakteristike, ki človeka odvajajo od drugih naravnih bitij« (Kerševan 1972, 252). Zembylas (2014, 1), definira prakso kot obliko družbene aktivnosti, ki vzpostavlja koordinirane in sodelovalne odnose med člani določene skupnosti.

Lokalne skupnosti predstavljajo pomemben vir družbene in politične mobilizacije v mestih in so eden ključnih akterjev v procesu prostorske preobrazbe mest. Pri čemer gre za dvojno rabo koncepta skupnost, kot teoretski koncept s katerim opisujemo prostorsko organizacijo na lokalni ravni ter za skupnosti kot družbeno proizvodnjo idejo. Gre za skupnost kot prakso, ki ima stvarne učinke na vsakdanje življenje svojih pripadnikov (Križnik 2008a, 85-86).

V diplomskem delu se ves čas navezujem na koncept TSP, pri čemer imam v mislih, da TSP lahko razumemo kot samoorganizirane skupine zaskrbljenih meščanov, ki se mobilizirajo okoli določenega problema z namenom, da bi ponovno vzpostavili prakse v skupnosti, ki bodo odgovarjale njihovim potrebam in vzpostavljale sisteme, ki bodo pripomogle k reševanju konfliktov (Newman in drugi 2008, 130).

Tudi v slovenskem prostoru lahko zasledimo nekaj t.i. delovnih definicij TSP praks, ki jih artikulirajo tisti, ki se ukvarjajo s preučevanjem praks.

Tako direktorica slovenske fundacije za trajnostni razvoj, Gaja Brečelj (2015) navaja: »TSP izhajajo iz domačih naravnih in človeških virov, v lokalnem okolju delujejo po principu razmišljaj globalno – deluj lokalno in pri tem upoštevajo vodilo dobro za vse – zame, za skupnost in za planet. Te prakse so pogosto družbene inovacije in kažejo, kako delovati, da dosežemo trajnostni razvoj na lokalni in globalni ravni«.

Delovno definicijo t.i. skupnostnih praks v urejanju prostora so opredelili avtorji zbornika Prostorji sodelovanja, kjer navajajo, da so to samoorganizirane pobude, ki izhajajo od spodaj, s strani neformalno povezanih skupnosti oziroma posameznikov ter pozitivno prispevajo k produkciji prostora. Gre za zelo široko in živo temo, kjer se vedno znova pojavljajo nove in nove pobude, zato fenomen skupnostnih praks zelo težko celovito zajamemo (Peterlin in drugi 2014, 1).

Bialski in drugi (2015, 5) predlagajo razumevanje praks v obliki lokalnih, avtonomnih samoorganiziranih pobud, ki na nek način spreminjajo politično, družbeno in ekonomsko podobo mest.

Gre za avtonomne intervencije posameznikov trdi Merklova (2015, 121) ki ponovno osmišljajo prostore, primerne za uporabo in za aktivno demokratično participacijo, s katerimi se posamezniki soočajo s trenutno neliberalno politiko individualizma

Spet drugi avtorji pa prakse osmišljajo tudi kot družbene prakse skupnostnega organiziranja v mestih, predvsem kot izraz varčevanja in bolj trajnostnega gospodarjenja (Färber 2014).

Koncept TSP je razmeroma nov in z vidika znanstvene in akademske sfere še precej neopredeljen koncept. Kot ugotavlja Straus (2015, 8), je to področje družbene samoorganizacije do nedavnega ostajalo še precej neraziskano in neartikulirano. Do povezovanja in koordinacije različnih pobud in do razumevanja, da postajajo del širšega pojava ekonomije souporabe in skupnostnih praks, je prišlo šele v zadnjem času. Kljub

premiku v razumevanju praks, pa sočasno naraščajo tudi nesoglasja o definicijah, razčlenitvah, skupnih elementih in točkah razhoda med temi praksami, saj različni avtorji predlagajo različne, deloma prekrivajoče se in pogosto tudi navzkrižne, konceptualizacije.

To problematiko sem zasledila tudi sama. Po podrobnem pregledu spletnih strani različnih organizacij, člankov, katalogov, zbornikov, intervjujev, dnevnega časopisja, medijskih objav različnih organizacij, ki se s temo praks ukvarjajo v Sloveniji, lahko ugotovim, da se uporablja več različnih poimenovanj, ki dejansko opisujejo iste primere praks. V povezavi s primeri tovrstnih praks velikokrat srečamo izraze, kot so *družbene inovacije*, *urbane prakse*, *nove ekonomije*, *lokalne pobude*, *samoorganizirane prakse*, *kulturne iniciative*, *kreativne industrije*, ipd.

V tuji literaturi v povezavi s praksami najdemo koncepte kot so »*DIY urbanism*«, *Tactical Urbanism*«, »*Sharing cities*«, *Transition towns*« (Peterlin 2015, 5) ter »*Collectively organised low budget urban practices*«, »*City saving projects*« (Bialski in drugi 2015, 2-4), »*Alternative consumption practices*« (Foden 2015, 41), »*Sustainable community practice*« (Newman in drugi, 2008) idr.

2. 2 Razvoj in pomen

Sedanja družba nikakor ne more poskrbeti za vse socialne potrebe svojih državljanov, stare oblike sodelovanja izginjajo, ob tem pa narašča potreba po novih oblikah družbene kohezije in medsebojnega povezovanja (Kuhar in drugi 2011, 450). V najbolj osnovnem pomenu se družbena kohezija nanaša na povezanost med ljudmi, na tisto, kar nas združuje, povezuje in iz skupine posameznikov ustvarja družbo. In sedaj izginja »*tisto vmes*«, kar povezuje posamezne dele v celoto (Filipović 2007, 9).

Bauman (2002a, 187) pravi, da je negotovost današnjega časa močna sila, ki nima interesa, da bi zblíževala ali združevala ljudi, ampak jih ločuje. Splošni interesi pa zato izgubljajo svojo pragmatično vrednost in postajajo vse bolj megleni.

Zdi se, kot da popolnoma izginja pomen skupnosti, saj se je v sodobnih kapitalističnih družbah povečal individualizem in odtujenost (Tönnies v Filipović 2007, 6). Tudi Beck v obravnavanju različnih procesov razvoja predvidi nadaljnjo detradicionalizacijo, individualizacijo in reflektivnost (Beck v Filipović 2007, 5).

Rešitev je potrebno iskati v preoblikovanju družbe v bolj vključujočo skupnost, ki bo v ospredje zopet postavila kakovost življenja in ustvarjalnega posameznika kot pobudnika inovacij in nosilca razvoja v posameznih segmentih družbe in družbi kot celoti (Bertoncelj in drugi 2015, 186-188).

Ko govorimo o TSP, govorimo o odzivih ljudi na izzive sodobne družbe. Težko opredelimo skupen izvor ali vzgib, ki sproži aktiviranje ljudi, zato bom v nadaljevanju navedla nekaj predlogov, ki jih ponujajo raziskovalci praks.

Angleški sociolog John Urry (2013) tovrstne prakse smatra kot porast neekonomskih vrednot, kot so podpora skupnosti in sodelovanje, samoorganizacija na lokalni ravni, počasnejši utrip življenja, večanje zaupanja. Te vrednote vpete v TSP in postajajo vedno bolj cenjene kot materialna lastnina ali visok osebni dohodek.

Priča smo porastu novih oblik družbene mobilizacije in samoorganizacije, predvsem zaradi posledic svetovne finančne in politične krize, restriktivne varčevalne politike, želje po varovanju okolja in bolj trajnostni družbi predvsem v razvoju mesta (Rosol 2010; Bialski in drugi 2015; Merkel 2015).

Porast TSP torej vsekakor ni naključen. Največji razmah praks naj bil po letu 2007/08, ko se je gospodarska kriza začela poglobljati (Merkel 2015, 121), evropske države pa je prizadela ekonomska realnost varčevalne politike. Nastale razmere so ljudi spodbudile k razvoju novih inovativnih, alternativnih ali celo podjetniških načinov, s katerimi se bodo po novem soočali z vsakdanjimi spremembami življenja (Venkatesh 2006, Graham in Marvin 2001, Harvey 2013 v Bialski in drugi 2015, 1).

Merklova (2015, 123) družbene prakse umešča v sodobne oblike urbanizma, kot strategijo za soočanje z strukturnimi spremembami na kulturnih delovnih trgih

»freelancerjev« in kot novo obliko urbane družbeno-materialne infrastrukture, ki omogoča omrežja komunikacije med ljudmi in mesti. Ob tem navaja predvsem prakse sodela in prostorov sodelovanja.

Eden glavnih razlogov za razvoj praks na Poljskem je antipotrošniška kultura, kot pravita poljski raziskovalki Podkalicka in Potkańska (2015). Nove oblike alternativne potrošnje, kot so ekonomije delitve (angl. *sharing economy*), opisuje tudi Kralj (2011, 13), predvsem v kontekstu demografske spremembe, rasti prebivalcev, pomanjkanje naravnih virov, naraščanja odpadkov. To so tisti sprožilci, ki nas morajo prisiliti, da najdemo nove družbene in predvsem ekonomske oblike ter vzorce, ki nam bodo omogočili blaginjo in trajnostni razvoj.

Zanimiv je tudi t.i. trend ne kupovanja (angl. *not-to-buy trend*), ki se v zadnjem času pojavlja na Poljskem. Pri tem je zanimiv pogled, ki opozarja, da te prakse niso nujno povezane z varčevalno politiko, globalno finančno krizo ali z omejenim dostopom do dobrin, ampak so bolj kot ne povezane z novim načinom življenja, ki se je pojavil v zadnjem času, ki podpira predvsem antipotrošniške vrednote in vrednote ekonomičnosti, kot so zmanjševanje odpadkov, proizvodnje itd. (Majdecka v Podkalicka in Potkańska 2015, 99).

Popularnost praks Podkalicka in Potkańska (2015, 95) pripisujeta še trendu vračanja k tradiciji - prakse šivanja, kvačkanja, pletenja. Tudi v Sloveniji lahko zaznamo primer take prakse. To je *Pletilska kooperativa Breja Preja* iz Škofje Loke, ki obuja kulturno dediščino na področju volnenih izdelkov, ki so v Sloveniji doma (Breja preja).

Avtorici nadaljujeta, da so to nove prakse varčevanja in gospodarjenja, kjer pomembno vlogo igrajo posameznikove veščine (Podkalicka in Potkańska 2015, 99). O veščinah govorijo tudi drugi avtorji, v kontekstu naredi si sam (angl. *do-it-yourself, DIY*). Friebe in Lobo govorita o tem, da je do porasta praks prišlo ravno zaradi večje dostopnosti DIY znanja. Pri tem to ne pomeni le znanja in veščin, da nekaj naredimo sami, ampak da sami to naredimo boljše (angl. *do-it-themself-better*) (Friebe in Lobo v Bialski in drugi 2006, 5). Iz česar lahko sklepamo, da je pomanjkanje zaupanja v družbeno ekonomski sistem, v katerem živimo prav tako motivator za razvoj praks (Bialski in drugi 2015, 5).

Tudi v Slovenji se civilna družba vse bolj aktivno vključuje v urbani razvoj (Križnik 2015b, 4), čeprav se civilne pobude in iniciative pri nas, kot kolektivni odgovori na izzive sodobne družbe, odzivajo zelo počasi (Kuhar in drugi 2011, 450). Verjetno je to posledica pozne demokratizacije Slovenije, ki je vplivala na odnos med civilno družbo in državo. Izključenost civilne družbe iz procesov odločanja je namreč vplivala, da so se razvile lokalne pobude, ki skušajo uveljaviti lokalne interese in vplivati na urbani razvoj mest (Križnik 2015b, 4).

Prakse lahko razumemo tudi kot odziv na:

- neučinkovito upravljanje s prostorom,
- omejena finančna sredstva mestnih in lokalnih uprav,
- prevladujoče modele tržnega gospodarstva (Peterlin in drugi 2014, 1).

Težnja praks urbanih prebivalcev je pogosto ponovno vrednotenje idej o varčevanju, porabi in potrošnji. V ospredje postavljajo skupnostno organiziranje z majhnim ali brez finančnega vložka in priznavajo počasnejše, preprostejše in bolj samoorganizirane lokalne načine proizvodnje ter potrošnje (Bialski in drugi 2015).

Ob zaključku poglavja o razvoju in pomenu praks naj omenim še opozorilo Babičeve (2013), da moramo biti v diskurzu o novih alternativnih ekonomijah previdni. Res je, da se je o novih oblikah alternativnih ekonomij spet bolj začelo govoriti po letu 2008, ko je svet zajela finančna in gospodarska kriza. Sem Babičeva šteje predvsem zadružništvo, sodelovalno podjetništvo, socialno podjetništvo, lokalne ekonomske sisteme ipd. Vendar opozarja, da tovrstne oblike vsekakor niso novitete, saj obstajajo vsaj tako dolgo, kot obstaja kapitalistično gospodarstvo. Od vsega začetka so t.i. alternativne ekonomije njegov drugi pol le, da vselej dobijo nov zagon, ko kapitalizem »zadane ob dno in prestraši zahodni svet« (Babič 2013, 47).

2.3 Značilnosti in učinki TSP

Glavne značilnosti in pozitivni učinki praks so:

- delujejo po principu »od spodaj navzgor« (Babič 2013; Brecej 2015; Straus 2015,),
- participativen pristop pri zasnovi, izvedbi in upravljanju (Peterlin 2015, 5),
- izhajanje iz domačih naravnih in človeških virov,
- delovanje po principu »razmišljaj lokalno – deluj globalno«,
- prispevanje k varovanju okolja in narave,
- ustvarjanje lokalnega krožnega gospodarstva,
- prispevanje k pozitivnim vplivom na družbo (solidarnost, opolnomočenje, širjenje znanj in veščin ...),
- prispevanje k doseganju ciljev EU na področju podnebnih sprememb, inovacij, socialne vključenosti in zaposlovanja (Brecej 2015).

Stocker in Barnett (1998, 179-180) kot pozitivne učinke trajnostnih praks navajata, da kot živ primer, kako v praksi udejanjamo cilje trajnostnega razvoja, pomembno vplivajo k širšemu zgledu za ostale skupnosti. Pri čemer javnim politikam posredujejo fizične primere, kaj si prebivalci skupnosti želijo, od kod izhajajo, kaj razumejo pod pojmom trajnost, kakšne veščine posedujejo. Prispevajo k lokalni Agendi 21 in k fizični, ekološki, socio-kulturni in ekonomski trajnosti ter prispevajo k odnosom v skupnosti ter jih gradijo.

Značilnosti praks po Ivesonu (2003, 943) lahko shematsko prikažemo v razponih, ki segajo od:

- začasnega k stalnemu (angl. temporary to permanent),
- obrobja k centralnemu (angl. periphery to centre),
- javnega k privatnemu (angl. public to private),
- znanega k anonimnemu (angl. authored to anonymous),
- skupnega k individualnem (angl. collective to individual),
- legalnega k nelegalnem (angl. legal to illegal),
- od starega k novemu (angl. old to new),
- posredovanega k neposredovanemu (angl. unmediated to mediated).

Nazoren primer dveh skrajnosti sta recimo »skvotanje« in »flash-mob«. Prvo ima že dolgo zgodovino ilegalnega, anonimnega zasedanja zapuščenih, pogosto degradiranih prostorov, na drugi strani je »flash-mob«, ki predstavlja novo in poponoma drugačno

prakso zasedanja in prisvajanja javnega prostora, organiziranega javno preko družbenih medijev (Iveson 2003, 943).

Ena najpomembnejših značilnosti nekaterih praks pa je, da uporabniki niso obremenjeni z lobiranjem za boljše mesto v prihodnosti in pogosto ne čakajo na dovoljenja, da lahko stvari naredijo drugače. Pravica do primerne mesta za življenje ni nekaj, kar bi morali zahtevati od obstoječega reda, ampak je pravica do mesta nekaj, kar se razglasi in udejanja v praksi (Iveson 2003, 945).

2. 4 Princip organiziranja praks - »od spodaj navzgor«

Fukuyama (1999, 143-144) opisuje zanimiv pojav, ki nam lahko služi kot izhodišče za proučevanje sodelovanja med ljudmi. V predmestju Washingtona so se na pločnikih vsako jutro ob delavnih dneh oblikovale dolge vrste ljudi. Voznik je ustavil avtomobil, pobral dva ali tri nepoznane čakajoče, skupaj so se odpeljali v center Washingtona. Zvečer se je isti ritual ponovil v obratni smeri. Vozači sami so ta pojav poimenovali - polži (angl. *slugs*). Začelo se je leta 1973, ko je lokalna oblast zaradi naftne krize v središču mesta ob urah, ko je promet najgostejši, uvedla pravilo posebnega voznega pasu za avtomobile, v katerih morajo biti najmanj trije potniki. Zanimivo v zvezi s polži je, da niso nastali namerno: uvedla jih ni vladna birokracija, niti zgodovinska tradicija ali kakšen karizmatični vodja. Razvili so se iz želje oz. interesa vozačev, da bi na delo prišli hitreje. Nastali so spontano, od spodaj navzgor.

Zgornjo prakso bi danes poimenovali somobilnost, posamezniki pa bi si prevoz, namesto na ulici, iskali preko spletnih platform, recimo v Sloveniji *prevozi.si*. Praksa nam prikazuje primer družbene samoorganizacije »od spodaj navzgor« (angl. *bottom up*).

Še posebno v zadnjem času so ljudje po vsem svetu zopet postali aktivnejši v spreminjanju in izboljševanju urbanega okolja, v katerem živijo. V času krize si v pogojih (domnevnega) družbenega in ekonomskega pomanjkanja niti ne smemo privoščiti, da bi postali brezdelni, nedejavni ali celo leni (Rosa in Weiland v Pogačar 2014, 195). Tudi Fernandez opaža dejstvo, da se v časih ekonomskih in političnih kriz, varčevalnih ukrepov, ekonomske in družbene nestabilnosti zopet neizogibno pojavijo pristopi

aktivizma, družbene vključenosti (Fernandez v Pogačar 2014, 194), ki slonijo na rešitvah, ki naj bi bile bližje dejanskim potrebam in željam ljudi, hkrati pa tudi cenovno dostopnejše posameznikom in družbi (Pogačar 2014, 194).

Castells (1983) izpostavlja vlogo prebivalcev mest pri oblikovanju ciljev urbanih gibanj, njihovi organiziranosti in uspešnosti uresničevanja zahtev. Množična družbena gibanja v preteklosti niso uspela ustrezno odgovoriti na protislovja, ki so se na lokalni ravni pojavila kot posledica odpiranja in povezovanja družbe ter gospodarstva in so prebivalce mest prisilila k temu, da se sami organizirajo in odzovejo na nove spremembe. Ko prebivalci izgubijo vpliv na širše okolje, se osredotočijo na svoje vsakdanje življenjsko okolje. Po Castellsu (1983, 294) so urbana gibanja ena najpomembnejših oblik civilno družbenega odzvanja »od spodaj navzgor« saj prebivalci mest nikoli niso le uporabniki, ampak mesta aktivno soustvarjajo. Križnik (2008a, 9) dodaja, da lahko posamezniki, civilna družba z metodo organiziranja *od spodaj navzgor* preobrazijo izraz in bistveno vsebino mesta.

Glavni namen organiziranja praks *od spodaj navzgor* je v tem, da se državljani in državljanke samoorganizirajo z namenom, da bi nekaj izboljšali v svojem družbenem okolju brez neposrednega vpliva države ali navkljub (Pelicon v Požarnik 1985, 187-188). Zaskrbljeni meščani se mobilizirajo okoli določenega problema z namenom vzpostavitve sistema za zadovoljevanje njihovih lastnih potreb (Newman in drugi 2008, 130). Motivi pa izhajajo iz vsakdanjega življenja, dotičnega problema ali skrbi (Pogačar 2014, 163).

Požarnik (1985, 134) poudarja, da je važno dosledno upoštevati princip: »Kar se da narediti na decentralizirani ravni, se ne sme centralizirati, in vse kar se dela na centralni ravni, se dela z namenom, da se poveča avtonomija lokalne ravni«. Harvey v tem kontekstu morda malce poetično poudarja, da se razmišljanje o spremembah v mestu vedno začne na ulici in ne za akademski mizami, na kar mnogi akademiki pogosto pozabljajo. Pozabljajo na vlogo senzibilnosti, ki izhaja iz ulice okrog nas, ki nas podraži, da začnemo živeti drugače (Harvey v Bialski in drugi 2015, 12).

Prednost pristopa od spodaj navzgor je v ustvarjanju priložnosti in aktiviranju družbenega življenja z zelo majhnimi stroški (Pogačar 2014, 197). Ustvarjanje takih heteropij skupnostno organiziranih rešitev z zelo majhnimi ali brez stroškov pogosto pomeni, da se

s tem ustvarjajo novi družbeni prostori priložnosti in možnosti (Harvey v Bialski in drugi 2015, 2).

V Sloveniji so se nevladne organizacije in prostovoljna društva začela organizirati »od spodaj navzgor« po letu 1974, ko je bil sprejet zakon o društvih in je z liberalizacijo zakonodaje prišlo tudi do kvalitativnih sprememb, v smislu organizacijske dinamike od spodaj navzgor. Organizirale so se v skladu z iniciativami in interesi državljanov. Nastajale so namenske organizacije na lokalnih ravneh, ki so poskušale postopoma izoblikovati tudi svoja krovna telesa na občinskih in na državni ravni. Preko teh so komunicirale z državo pri iskanju finančne podpore za svoje delovanje kot tudi pri izvajanju pritiska ob oblikovanju določenih, za področje njihovega delovanja, pomembnih sistemskih odločitev (Kolarič 1994, 116).

2.5 Primeri dobrih praks v Sloveniji

TSP v tujini vsekakor niso več novost, ampak so postale vsakdanja praksa mestnih prebivalcev. Tudi v Sloveniji zadnjih nekaj let opazamo zanimanje za razvoj skupnostnih praks, v dobrih dveh letih pa se je fenomen iz posameznih pobud razvil v »*mainstream*«. Večja mesta, kot sta Ljubljana in Maribor, si že težko predstavljamo brez učinkov, ki jih za sabo puščajo skupnostne prakse. Skupne prostore sosek, veliko bolj kot mestna uprava, zaznamujejo aktivnosti raznih organizacij lokalnih iniciativ, ki si skušajo mesto in prostor organizirati drugače (Peterlin in drugi 2014).

Primere dobrih praks najdemo na najrazličnejših področjih družbe. Po pregledu spletnih strani, družbenih omrežij, medijskih člankov, ki sem jih zasledila, največ praks najdemo na področjih souporabe, ponovne uporabe, deljenja materialnih in nematerialnih dobrin ter med tistimi, ki se posvečajo oživljanju prostora, bodisi preko skupnostne preнове, začasne rabe, urbanega vrtnarjenja. Veliko primerov pa lahko zasledimo tudi na področju hrane in kmetijstva.

V seznam praks sem skušala zajeti kar največ primerov, ki jih lahko zasledim, pri tem pa sem se opirala na primere, ki sta jih že povzeli zgoraj omenjeni publikaciji. Žal za opise

vseh praks, v tem diplomskem delu ni prostora, kljub temu bom nekaj primerov na kratko opisala.

Primeri, ki segajo na področje delitve dobrin, izmenjave, souporabe, ponovne uporabe ter oskrbe z materialnimi in nematerialnimi dobrinami so:

- Knjižnica REČI, LETS Zasavje, skupnost Zelemenjava, ZOOPI izmenjava igrač, Tekstilnica – izmenjava oblačil, Semenj letni časi, Zadruga Dobrina, Varuhi semen, Zeleni krog.

Sem lahko uvrstimo tudi prakse s področja mobilnosti in sopotništva, kot so:

- Mobilnostni center Maribor – Bajk kuhna, prevozi.org, Projekt Mbajk, Sezonska izposoja koles.

Zelemenjava je »gibanje in skupnost za izmenjavo pridelkov naših vrtov, ki temelji na druženju in prostovoljnem delu posameznikov« (Zelemenjava – Menjava zelenih dobrot in modrih). Beseda je izpeljanka iz menjave in zelenjave. Skupnost organizira srečanja in druženja ljudi, ki si izmenjujejo vrtno pridelke, semena, recepte, izkušnje in druge navdihe z domačega vrta. »Cilj Zelemenjave je, da na solidaren in zabaven način poveže vse navdušence dobrot in lepot z domačega vrta ter to navdušenje raztrosi tudi med ostale someščane in sovaščane« (prav tam). Ker skupnost spodbuja solidarnosti, srčnost, spoštovanje in menjavo »blago za blago«, vanjo ni vključena denarna menjava in v njej lahko sodelujejo prav vsi, ne glede na družbeni in finančni položaj (prav tam).

Še en primer menjalnega sistema najdemo v Zasavju, po imenu Menjalni Krog Zasavje oziroma LETS Zasavje, katerega namen je vzpostaviti uravnoteženo odprto skupnost za medsebojno izmenjavo dobrin, storitev ter medsosedske pomoči. Prvi menjalni krog je bil organiziran v Zasavju, ideja pa se že širi tudi v druga slovenska mesta (LETS Zasavje).

Brecljeva (2015) navaja tudi tiste primere prakse s področja vključujočega upravljanja. Te so: Pletilska kooperativa Breja Preja, Prevajalska zadruga Soglasnik, Rokodelska zadruga, Krajinski park Logarska dolina, M Sora, Študentski skupnostni vrtovi, TKALKA - skupnostni razvojni center, Zadruga Konopko, samoorganizirane krajevne in četrtne skupnosti, Ekološka vaška sirarna Čadrg ter Zadruga BikeLab.

Skupnostni razvojni center TKALKA je »sodelovalni prostor, skupnostni prostor, ki nudi streho nad glavo zelo raznoliki množici zagnanih, vztrajnih in ustvarjalnih ljudi« (Tkalka, sodelovalni prostor v centru mesta). TKALKA je nastala kot spontana lokalna pobuda s strani organizacij in posameznikov, ki delujejo na razvojnem področju Maribora in okolice in je postala sinonim za povezovanje, sodelovanje in skupno delovanje (prav tam).

Največ primerov praks je med tistimi, ki se posvečajo oživljanju prostora bodisi preko skupnostne preнове, začasne rabe prostora, urbanega vrtnarjenja. Brecljeva (2015) navaja sledeče primere: Trajnostni park Istra, revitalizacija četrti Tabor, celovita urbana prenova Savskega naselja v Ljubljani, Mladi hišni prijatelji, GT22, skupnostni urbani vrt Onkraj gradbišča, gojenje tradicionalnih znanj, CDUO, Rokodelska zadruga, Program Šolski ekovrtovi.

K tem dodajam še Javni prostor v KS Gorica, Kulturna četrt Križevniška, Urban Roof, center urbanih športov, Živa dvorišča, Živo mesto, Polepšajmo in uredimo naše Kočevje, Ruski car, Štajn, Pazi!park, Pumpnca, Salon uporabnih umetnosti, Cirkulacija2, Skupnostni vrt v Borovi vasi, Za progo – prožni vrt, Slovenjgraški skupnostni vrtovi (Peterlin in drugi 2015).

V mirujoči gradbeni jami na Resljevi cesti v Ljubljani »kraljuje« skupnostni urbani vrt Onkraj gradbišča, ki so ga leta 2010 ustanovili člani KUD Obrat. S pomočjo lokalnih prebivalcev so mirujoče gradbišče spremenili v vrtove in skupnostni prostor, kjer še danes aktivno delujejo, čeprav po principu začasne rabe prostora (Šučur 2016).

Tudi v Kočevju deluje civilna iniciativa Uredimo in polepšajmo naše Kočevje, katere pobudnica je arhitektka Mateja Dekleva, v okviru česar je pripravila projekt Za urejeno Kočevje. Članice preko iniciative že od leta 2014 urejajo zanemarjene koticke Kočevja. Cilji iniciative so predvsem opozarjanje in osveščanje ljudi o pomenu prostora odnosu do okolja (Korenjak in Velkavrh 2016).

Prakse pa segajo tudi na področja:

- stanovanjskih skupnosti (Stanovanjska kooperativa Tovarna, Inciativa stanovanjska kooperativa,

- so-dela (Center alternativne in avtonomne produkcije v Mariboru, Hekovnik – Startup šola, Poligon – kreativni center, Coworking Zasavje/Punkt laboratorij za kreativne industrije, KIKŠtarter, UAUU – Univerzalni atelje uličnih umetnosti),
- lokalnih ekonomij (Iniciativa mestni zbor, Tranzicijsko mesto Trbovlje, Izmenjevalnica, Knjigobežnice).

3 KNJIŽNICA REČI V SAVSKEM NASELJU

Knjižnica REČI »je neprofitna izposojevalnica najrazličnejših predmetov za prosti čas, ki deluje po vzoru klasične knjižnične izposoje« (Knjižnica reči) ter je kot taka »prvovrsten primer socialne inovacije s pozitivnimi učinki na področju družbe, ekonomije in ekologije, ...« (Madjar v Perčič 2015, 2).

3.1 Opis konteksta, v katerem deluje KR

KR domuje v ljubljanskem Savskem naselju, natančneje v Domu skupnosti in je nastala kot del projekta celovite urbane prenove Savskega naselja.

Savsko naselje v Ljubljani je bilo v prvih desetletjih po drugi svetovni vojni največje gradbišče v Ljubljani (Mihelič in drugi 2013). Po vojni pa je potekala intenzivna urbanizacija in izgradnja socialistične družbe. Prostovoljci, ki so gradili Savsko kolonijo, kot se je naselje takrat imenovalo, pa so delali za obnovo, elektrifikacijo in industrializacijo družbe (Hudolin in drugi 2015). Danes velja naselje za eno kvalitetnejših in bolj zelenih stanovanjskih mestnih četrti v Ljubljani. Naselje je dobro opremljeno z osnovno oskrbo in servisi, športnimi in otroškimi igrišči, kar prispeva h kakovosti bivanja v Savskem naselju (Mihelič in drugi 2013).

Soseska je bila ob izgradnji zelo socialno povezana. O tem pričajo Pionirski dom, ki je mladim služil kot prostor za ustvarjalno preživljanje prostega časa, športni park in telovadnica, izvajali pa so tudi številne druge skupnostne aktivnosti. Zadnjih 50 let pa je skupnost nazadovala. Javni prostori so večinoma namenjeni avtomobilom, socialna skupnost pa je počasi razpadla (Hudolin in drugi 2015).

Leta 2013 so se pod sloganom *Kdor pomaga, ta zmaga!* združile štiri nevladne organizacije V.I.B.E., MHP, Saprabol! in prostoRož. Ključni člen projekta pa so bili tudi prebivalci, ki so jih aktivno vključevali v revitalizacijo njihove soseske, saj oni sami najbolj poznajo svoje želje in potrebe. Nevladne organizacije pa so nastopile v vlogi mediatorja med njimi in mestnimi institucijami (Peterlin in drugi 2014, 7).

Ena izmed članic društva prostoRož, s katero sem za raziskovalne namene pričujočega dela opravila intervju, je na vprašanje, zakaj je KR ravno v Savskem naselju, odgovorila: »Savsko naselje je za nas pomembno, saj tam preverjamo nove pristope k celoviti urbani prenovi že od leta 2013 dalje. Ker je število tako profitnih kot neprofitnih dejavnosti v naselju močno upadalo, se nam je zdelo pomembno, da z neprofitno storitvijo vrnemo življenje v Dom skupnosti in skupaj s Knjižnico REČI odpremo tudi novo srečališče Savčanov« (Članica KD prostoRož 2016).

Glavni namen urbane prenove Savskega naselja je grajenje močne lokalne skupnosti, ki bo enakopravna in kompetentna sogovornica mestnih oblastem in bo tudi sama skrbela za svoj javni prostor. Projekt urbane prenove poteka na več nivojih, od socialnih, kulturnih, športnih dejavnosti, neformalnih druženj, do oblikovanja prostorske vizije soseske. Prenova se osredotoča tako fizično na prostor kot tudi na skupnost. Posledica takšnega načina dela so trdne povezave med prebivalci in organizacijami, ki bodo v prihodnosti porajala nova sodelovanja, pa ne samo na ravni soseske, ampak tudi širše, na drugih področjih sodelovanja (Peterlin in drugi 2014, 7).

3.2 Spodbudni začetki

Poletje 2014 je bilo tako čas za akcijo. Vsako drugo soboto so v Savskem naselju potekale aktivnosti. Izdelali so na primer urbano pohišstvo, očistili in obnovili igrišče, uredili skupnostne vrtove, organizirali igre za otroke, delavnice in delovne akcije za vse generacije. Stanovalci so se začeli združevati v zborih in tako so se oblikovale ideje in plan prenove, ki je potekal na vseh nivojih. Nastal je časopis Savčan, vzpostavljena je tudi info točka – Lokalci, kjer se ves čas zbirajo želje, predlogi in pobude prebivalcev. Izvedlo se je kar nekaj večjih prostorskih posegov, kot so ureditev športnega igrišča, ureditev zelene poti skozi naselje in med njimi tudi vsebinska in prostorska prenova Doma skupnosti (Peterlin in drugi 2014, 7).

Strokovnjakinje za razvoj javnega prostora iz organizacije prostoRož so iskale vsebine in koncept za oživitev Doma Skupnosti (Knjižnica reči. O nas.).

Članica KD prostoRož je v intervjuju navedla da so navdih za KR dobili pri Berlinski knjižnici Leila, na začetku pa so jih pomagali tudi RRA LUR – RCKE². »MOL nam je brezplačno odstopil prostor v Domu skupnosti. Idejo za Knjižnico REČI smo zasnovali skupaj s Slovenia Coworking« (Članica KD prostoRož 2016).

Otvoritev prve tovrstna knjižnica v Sloveniji je bila januarja 2015.

3.3 Cilji in namen delovanja KR

Glavni namen knjižnice je omočiti ljudem, da si z izposojjo nadomestijo predmet, ki jim manjka in ga potrebujejo le za določen čas (Knjižnica reči. O nas). Cilj KR je spodbujanje souporabe. Z varčevalni ukrepi ljudje iz kupcev in varčevalcev, ki so hranili denar, da so si dobrine lahko zagotovili sami, vse bolj postajajo souporabniki dobrin in storitev, ki jih kupujejo ali najemajo skupaj (Priročnik za vzpostavitev KR, 2015).

Edini namen KR pa ni izposoja, saj je Dom skupnosti tudi prostor, ki je namenjen vsem krajanom in ga lahko brezplačno uporabljajo. Projekt je zastavljen glede na želje prebivalcev in ne po točno določeni shemi (Peterlin in drugi 2014, 7). »Za Savčane knjižnica opravlja tudi funkcijo skupnostnega prostora, v katerem lahko organizirajo in obiskujejo dogodke in se družijo« (Članica KD prostoRož 2016). KR kot spodbujevalka razvoja skupnosti vse revnejši družbi omogoča vzdrževati kakovost življenja brez dodatne porabe denarja. KR v svojem delovanju zasleduje vrednote kot so okoljska odgovornost, socialna vključenost, varčnost, medsosedsko povezovanje ... (Perčič 2015).

Ustvarjalci KR so si zastavili dolgoročne in kratkoročne cilje, ki jih nazorno prikazuje spodnja slika:

² RRA LUR – RCKE je kratica za Regionalno razvojno agencijo Ljubljanske urbane regije in Regionalni center kreativne ekonomije, ki je razvoj KR podprla finančno, koordinacijsko in vsebinsko (Knjižnica reči.O nas.)

Slika 3.1: Cilji Knjižnice REČI

Vir: Knjižnica reči. O nas (2016).

Eden izmed ciljev KR je tudi spodbuditi razvoj podobnih organizacij po celi Sloveniji. V ta namen so izdali *Priporočnik vzpostavitve Knjižnice REČI*, ki naj bi služil vsem tistim, ki si željo lotiti projekta v drugih mestih po Sloveniji. V priročniku najdemo praktična navodila za zasnovo, vzpostavitev in upravljanje izposojevalnic najrazličnejših predmetov.

Članica KD prostoRož (2016) je na vprašanje o doseženih cilji delovanja odgovorila:

»Vsi kratkoročni cilji so doseženi, razen enega: nismo še našli trajnega vira financiranja KR. Veseli nas, da zasledujemo tudi dolgoročne cilje. Čeprav se v Sloveniji še ni odprla nobena druga Knjižnica REČI, smo dobili že nekaj vprašanj in prošenj za nasvet. Upamo, da se bo čim prej kakšna knjižnica predmetov odprla tudi v drugih krajih. Z delovanjem knjižnice smo zadovoljni, sploh letos, saj število izposoj v prvi polovici 2016 že presega skupno število izposoj v 2015«.

3.4 Organizacija in delovanje KR

KR je neprofitna organizacija, ki deluje po sistemu klasične knjižnične izposoje. Reči za izposajo so kategorizirane v tri kategorije – gospodinjstvo, tehnika in šport. Vsaka kategorija ima predviden čas izposoje, ki ga je ob plačilu možno tudi podaljšati. Prav tako je možna rezervacija. Če izposojena reč ne bo vrnjena, je treba plačati zamudnino.

Knjižnica deluje neprofitno, kar pomeni, da ves morebitni zaslužek (članarine, zamudnine, uporabnine, sponzorske donacije, ...) uporablja za izboljševanje svojega delovanja (Knjižnica reči. O nas.).

V upravljanje KR, kar predstavlja vodenje, izposajo, pridobivanje predmetov ipd., so v celoti vključeni prebivalci lokalne skupnosti, ki bodo poskrbeli tudi za vzdrževanje predmetov. Veliko »dogodkov v prostoru knjižnice pa organizirajo prebivalci naselja sami« (Članica KD prostoRož 2016).

»KR deluje kot samostojen podprojekt KD prostoRož, v katerega smo vpletene tako članice prostoRoža kot tudi dva knjižničarja ... Odločanje znotraj knjižnice poteka na skupnih sestankih knjižničarjev in članic prostoRoža« (Članica KD prostoRož 2016).

V KR se lahko včlani vsak, ki bodisi plača letno članarino v višini 20 €, knjižnici podari predmet iz liste želja ali pa v knjižnici opravi 30 ur prostovoljnega dela. V knjižnici lahko sodeluje tudi kot podpornik z donatorskimi ali sponzorskimi sredstvi (Knjižnica reči. O nas). Seveda pa si lahko v knjižnici izposojate ali sodelujete tudi, če niste člani. Trenutno KR šteje 193 članov, od tega je 7 partnerjev, 11 članov ekipe, 5 institucij, 5 sponzorjev ter ostali 165 članov, ki so si članstvo pridobili bodisi s prostovoljnim delom, plačilom članarine, donacijo predmeta (Vir: lastna raziskava 2016). Pri ustvarjanju in sodelovanju pa lahko sodelujejo prav vsi, saj se kultura souporabe lahko razvije le s skupnimi močmi.

Koncept KR temelji na spodbujanju kulture souporabe, prav tako pa knjižnica deluje kot spodbujevalka razvoja skupnosti. Potrebujemo zgodbe, ki bodo povezovale stanovalce, saj danes zgolj bivanje v naselju ni več dovolj trden temelj, na katerem bi lahko utemeljili občutek lokalne skupnosti (Perčič 2016). Knjižnica tako poleg dejavnosti izposoje aktivno sodeluje tudi v drugih aktivnosti lokalne skupnosti. Prireja dogodke za vse generacije, omogoča prostor za druženje in prostor, kjer lahko drugi organizirajo svoje dogodke, posreduje informacije lokalnim prebivalcem, sodeluje pri aktivnosti oživljanja prostora idr.

3.5 Prepoznavnost KR v medijih

Mediji so pomemben člen preko katerega so skupnostne prakse opisane z vrednostjo in smislom kot tiste, ki reflektirajo in producirajo družbeni kontekst, kjer se pojavljajo (Podkalicka in Potkańska 2015, 99). Veliko vlogo je v tem kontekstu seveda odigral tudi internet s svojimi družbenimi omrežji.

KR je medijsko požela kar nekaj zanimanja, predvsem je veliko medijske pozornosti doživela ob odprtju, ko so se o njej razpisali mediji po celotni Sloveniji.

O knjižnici so tako pisali večje medijske hiše pri nas, kot so Delo, Dnevnik, RTV Slovenija, STA pa tudi revije, magazini (City magazine), komercialni radii kot je npr. Radio Ekspres, ter veliko spletnih portalov, kot na primer Mladi podjetnik, Viva, Lisa.si, dobranovica.si, žurnal24, zelenaslovenija.si, ekosveti.si zelenoomrezje.si in mnogi drugi.

Članica KD prostoRož (2016) pa je povedala:

»Za Knjižnico REČI je slišalo veliko ljudi (iz celotne Slovenije), saj smo ob otvoritvi pridobili precej medijske pozornosti. Precej slabše pa je prepoznana ponudba knjižnice danes, saj se zaradi majhnega proračuna ne moremo oglaševati toliko, kot bi želeli. Knjižnica bi bila zagotovo lahko še bolj prepoznana v lokalni skupnosti in širši javnosti. Kljub nizkem proračunu pa počasi dobivamo zveste uporabnike, ki se v knjižnico vračajo. Cilj knjižnice ni, da se oglašuje na državni ravni, saj gre za majhno storitev v eni od sosek. Bolj pomembno je, da pridobimo zveste uporabnike iz lokalne skupnosti, ki se bodo v knjižnico vračali, in da število takšnih uporabnikov narašča«.

4 DRUŽBENI VIDIKI TRAJNOSTNIH SKUPNOSTNIH PRAKS

Stocker in Barnett (1998) opredeljujeta tri najpomembnejše družbene vidike TSP, to so vidik trajnosti, odnos z lokalnimi oblastmi in vidik participativne demokracije skozi prakse ter grajenju pozitivnih in močnih odnosov v skupnosti.

Glede na različna področja, kjer se prakse udejanjajo, lahko ugotavljamo tudi druge oblike družbenosti, ki se porajajo ob izvajanju praks. Prakse vplivajo na marsikateri del družbenega življenja in kot pravi Brecljeva (2015), prispevajo k mnogoterim koristim za lokalno skupnost in širšo družbo.

V poglavju o družbenih vidikih TSP se bom osredotočila na tiste, ki jih lahko povežem z delovanjem KR. Opredelila bom vidik souporabe ter pomen socialnega oživljanja skupnosti z opolnomočenjem in participacijo lokalnih prebivalcev, kar tudi knjižnica kot praksa vsekakor poudarja.

4.1 Kultura souporabe

Prakse medsebojne delitve dobrin in njihove souporabe so pravzaprav nekaj vsakdanjega, o čemer govori tudi Belk (2013, 1595), ki pravi, da koncept deljenja (angl. *sharing*) obstaja toliko časa, kolikor obstaja človeštvo. Razlog za povečanje zanimanja v zadnjem času pa lahko najdemo v zmanjšanju dohodkov srednjega razreda v zahodnih družbah (Hacker in Pierson v Roblek in drugi 2016, 17). Medtem ko je ekonomija delitve (angl. *sharing economy*) razmeroma nov koncept, ki se je pojavil z dobo interneta. Internet je ogromen bazen deljenih vsebin, do katerih lahko dostopa praktično kdor koli in so v veliki meri tudi brezplačne (Belk 2013, 1595)

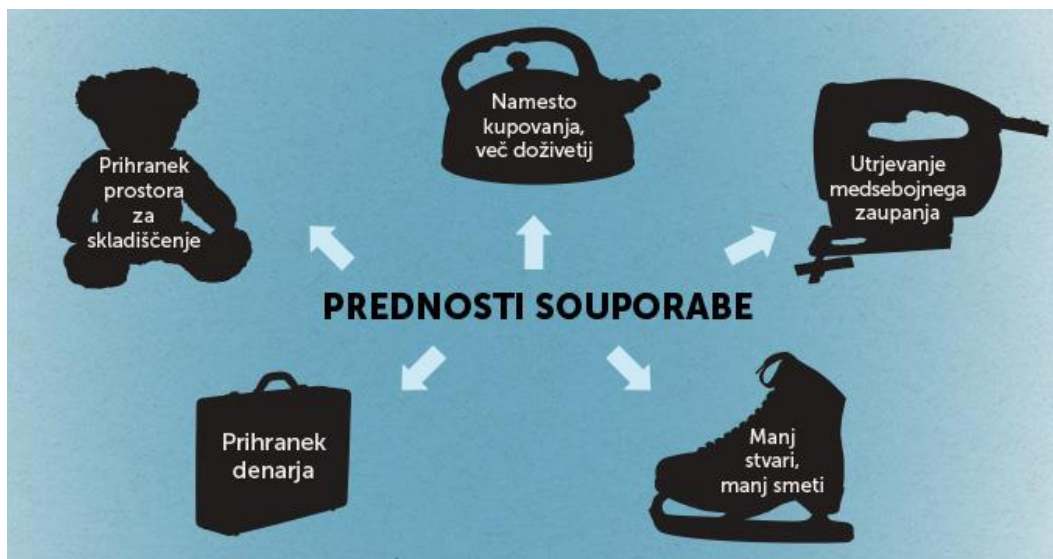
Kralj (2011, 9) navaja več oblik medsebojne delitve dobrin. Dobrine so lahko v lasti neke skupnosti in do njih dostopa več ljudi, v začasno uporabo jih lahko dajo posamezniki, ki jih imajo v lasti. Univerzalno so dostopne (predvsem preko spleta), izmenjujejo se med uporabniki, oblikujejo se lahko posebni »skladi dobrin«, v katerih so dobrine na voljo tistim, ki jih potrebujejo. Prav tako je sodelovanje pri skupnih odločitvah in projektih v dobro celotne skupnosti lahko oblika medsebojne delitve.

Kaj pa v resnici ljudje pravzaprav počnemo, ko podarjamo in prejemamo rabljene stvari brezplačno, se v svoji raziskavi praks, ki se dotikajo ponovne uporabe in souporabe, sprašuje Foden (2015, 42). Morda le čistimo dom in delamo prostor za nove stvari, se izogibamo izletu na smetišče in težav z odlaganjem večjih odpadkov, krpamo stare čustvene vezi, podarjamo nekomu, ki potrebuje in smo dobrodelni, želimo dobiti nekaj

zastonj in s tem prihraniti denar, podaljšujemo življenje skritim in nerabljenim stvarim in jim dajemo novo vrednost, širimo svoje socialno omrežje, ker se preko izmenjave povezujemo z ljudmi, gradimo skupnost, zmanjšujemo odpadke in vplivamo na planet, morda pa celo radikalno naznanjamo novo postkapitalistično ekonomijo?

Prednosti souporabe, kot jih razumejo v KR nam prikazuje spodnja slika:

Slika: 4. 1: Prednosti souporabe

Vir: Knjižnica reči. O nas. (2016).

4.1.1 Spodbujanje solidarnosti in zaupanja

Vpliv praks, predvsem t.i. novih lokalnih ekonomij pod katere spadajo predvsem nove alternativne oblike potrošnje, uporabe in souporabe, se kaže v težnji k preusmeritvi pozornosti na človeka in skupnost (Perčič 2015). Souporaba je skupnostno dejanje, ki ljudi med seboj povezuje in ustvarja občutke solidarnosti in pripadnosti. Vključuje akt dajanja in proces razdelitve nečesa kar je naše, drugim v uporabo, hkrati pa je to tudi dejanje prejemanja ali jemanja nečesa od drugih za našo lastno rabo. Deljenje je neregularno prodružbeno vedenje (Belk 2013, 1596).

4.1.2 Trajnostni vidik souporabe

TSP v lokalnem okolju delujejo po principu *razmišljaj globalno – deluj lokalno* in pri tem upoštevajo vodilo dobro za vse: zame, za skupnost in za planet (Brecelj 2015, 4). A kot pravi Epstein (2008, 67), misliti globalno in delovati lokalno pod nobenimi pogoji ni lahka naloga. Tudi Kirn (2010, 348) se sprašuje, kako lahko majhni družbeno ekonomski sistemi uresničujejo trajnostni razvoj, če veliki družbenoekonomski sistemi še vedno stremijo k rasti. Tudi, če majhni sistemom k trajnostnemu razvoju prispevajo s svojim vzorom, pa je njihov učinek na globalno trajnost še vedno zanemarljiv.

Podobno ugotavlja Bauman (2016b), ki pravi, da so nove oblike potrošnje (antipotrošnje) in ekonomije deljenja le kaplja v morje in zagotovo ne bodo naredile večjih sprememb v tržno vodeni potrošniški družbi. Spopadanje s tveganji je namreč dobičkonosen posel, ki sam sebe ohranja, ponuja zdravila in rešitve za nevarnosti, ki jih ne vidimo.

Kljub pesimističnim pogledom prakse, ki se odvijajo na lokalni ravni, lahko prispevajo k bolj trajnostni družbi, saj delujejo kot vzor. V tem pogledu navajam Urrya, ki je ob vprašanju o širšem pomenu praks izpostavil dejstvo, da žal ne more napovedati kakšen vpliv imajo lokalne pobude na globalni trajnostni razvoj, lahko pa z gotovostjo trdi, da so prakse postale model inspiracij za vse ostale podobne aktivnosti in prakse v majhnih skupnostih (Urry v Bialski in drugi 2015, 224).

»Trajnost pomeni nekaj ohranjati oziroma vzdrževati in pri tem vztrajati v daljšem časovnem obdobju«. (Smith v Bertonecelj in drugi 2015, 15) Udejanja se v povezavi med varstvom ekosistema in razvojem gospodarskega sistema (Smith v Bertonecelj in drugi 2015, 15) in obravnava širše ekonomske, družbenopolitične, kulturne in okoljske vidike razvoja (Bertonecelj in drugi 2015, 15). Pojem trajnost pa je neposredno in vzajemno povezan s konceptom trajnostni razvoj (Bell in Morse v Maila 2012, 288). Najbolj znana in citirana definicija trajnostnega razvoja je zagotovo definicija, ki jo je leta 1987 izdala Svetovna komisija Združenih narodov za okolje in razvoj, t.i. Brundtlandova komisija in pravi, da trajnostni razvoj pomeni obliko razvoja ali napredka, ki zadovoljuje potrebe sedanjosti, ne da bi ogrožala prihodnje generacije pri zadovoljevanju njihovih potreb (Baker in drugi 1997, 3).

Po mnenju Brecljeve (2015, 4) nam ravno te vsakdanje lokalne trajnostne prakse ljudi kažejo, kako delovati, da dosežemo trajnostni razvoj na lokalni in globalni ravni. In rešitev je v novih družbenih in predvsem ekonomskih oblikah ter vzorcih, ki bodo ljudem omogočili blaginjo in trajnostni razvoj celotnega planeta, je optimističen Kralj (2011, 8).

Individualna potrošnja, kjer vsak s svojimi dobrinami zadovoljuje le lastne potrebe in želje ima za posledico v izjemni potratnosti (Kralj 2011, 8). Deljenje, izmenjava, souporaba ter sodelovalna potrošnja pomenijo preobrat iz individualne k skupni lastnini, k deljenem lastništvu ali kratkoročnem najemu (Boesler v Belk 2013, 1598).

Potrebno bo spremeniti vzorce obnašanja in načine potrošnje, opozarja Kralj (2011, 9). Pri tem govorimo predvsem o premiku v stopnji zavesti, da se začnemo zavedati, da lahko neko dobrino uporabimo večkrat in si jo med seboj delimo.

4.1.3 Premik od individualne k sodelovalni potrošnji

Foden (2014, 44) je mnenja, da prakse souporabe, ponovne rabe itd. lahko svoje jedro najdejo v teorijah, ki se ukvarjajo tako z razgradnjo odpadkov (angl. »*throw-away society*«), kot s teorijami razgradnje družbe (vse večja individualizacija v večjih mestih). Današnjo potrošniško družbo nekateri teoretiki opredeljujejo kot »*vrzi-stran-družbo*« (Shirk v Ivačič 2005, 109), saj se je, kot navaja Ivačič (2005, 109), količina odpadkov v zadnjih 20 letih potrojila. Vrzi-stran-družba okolje zmotno zamenjuje za prostor kamor lahko odložimo vse česar ne potrebujemo. Tako produkcija kot poraba izdelkov je energijsko potrošna, vsi večji izdelki, kot so avtomobili, hladilniki, pralni stroji idr., potrebujejo energijo za delovanje, energijo pa dobimo v elektrarnah z izgorevanjem olja, plina ali z obnovljivimi viri. Torej vse kar počnemo, pojemo, oblečemo, trošimo prihaja iz narave in se vanjo vrača z bolj ali manj škodljivimi posledicami (Ivačič 2005, 109).

Poleg vse večje individualizacije, kot pravi Kralj (2011, 26), je izrazito individualistična tudi današnja ekonomija. Posameznik naj bi imel v lasti vsako dobrino, ki jo potrebuje. Oglaševalci pa naslavlajo potrebe posameznika in ne skupnosti. Prav tako pa je tudi družbeni status posameznika pogojen z lastništvom dobrin. Navadno morajo biti stvari

novе, lepe in moderne in če niso, jih zavržemo. Kralj (2011, 26) sprašuje ali lahko v sodobnem času spremenimo odnos do dobrin in jih začnemo uporabljati drugače?

Prakse ponovne uporabe, izmenjavanja, souporabe nam kažejo, da lahko! Opazen je velik premik k sodelovalni potrošnji. Sodobne tehnologije nam zdaj omogočajo, da to storimo na mnogo širši ravni, s čimer se bistveno poveča dostopnost do dobrin, posledično se zmanjša revščina in obremenitev okolja (Kralj 2011, 26). Razlog za premik je tudi globalna finančna kriza, ki je spremenila odnos do lastništva in spremenila model solastništva v model souporabe. Ljudje se bodo morali navaditi na deljenje njihovih avtomobilov, koles, stanovanj, pralnih strojev, ipd. (Lietaert v Roblek in drugi 2016, 17).

Sodobni raziskovalci praks vedno bolj v ospredje postavljajo trajnostno naravne prakse, ki širijo zavedanje odgovornosti ne le do samega sebe, ampak tudi do mesta in okolja v katerem prebivamo (Bialski in drugi 2015, 5). Varčnost in souporaba virov postajata statusni simbol. Več kot privarčuješ, več narediš za druge in za okolje (Botsman in Rogers 2010). Urry (2013, 208) govori o dejstvu, da čedalje manj mladih v razvitem svetu ceni lastnino avtomobila kot vrednoto. Avto za mlade ne predstavlja več niti statusnega simbola niti nujno prevozno sredstvo. Kar lahko vidimo tudi v porastu praks na področju somobilnosti, npr. deljenje avtomobilov (angl. *car sharing*), koles itd.

Sodelovalna potrošnja, ki je del ekonomije delitve, hkrati pomeni tudi krepitev družbenih vezi. Medtem, ko je za današnjo ekonomijo značilno tekmovanje (konkurenčnost), z novimi pristopi v ospredje »stopa« sodelovanje. Delitev dobrin brez sodelovanja sploh ni mogoča. Dobrine niso več predmet razdvajanja, rivalstva, tekmovanja, konflikta, temveč lahko predstavljajo vez med ljudmi (Kralj 2011, 26).

4.2 Pomen participacije

Glavne zahteve današnjih urbanih gibanj so povezane predvsem z lokalno ravno vsakdanjega življenja, mestnimi soseskami in izkušnjo skupnega oziroma skupnosti v mestih (Sausser v Križnik 2008a, 76).

Participacijo v TSP praksah lahko razumemo na več načinov. Veliko avtorjev participacijo v TSP povezuje s koncepti, kot so pravica do mesta in z urbaniimi družbenimi

gibanji družbene mobilizacije v mestih, katerih delovanje je povezano z zahtevami po spreminjanju vloge in pomena mesta v najširšem smislu (Križnik 2008a, 62), pa tudi kot uveljavljanje lokalnih interesov in nagovarjanje ljudem k dejanjem, kar kot pravi Bauman (2016b, 202) resnično veliko šteje.

Prakse poudarjajo post-individualno etiko, ki izhaja iz zavedanja, da si je mesto potrebno deliti (Bialski in drugi 2015). Kar nas spominja na Lefebvrovo tezo »pravica do mesta« (ang. *right to the city*), ki se v diskurzu skupnostnih praks velikokrat pojavlja, predvsem v kontekstu neoliberalnega urbanizma, ko so določeni interesi mestnih prebivalcev »v nevarnosti«. Osnovna tema Lefebvrovega koncept »pravice do mesta« se dotika percepcije mesta kot skupnega umetniškega dela vseh prebivalcev in uporabnikov mesta (Boer in Vries 2009, 1322). Ljudem, ki prebivajo v mestu, podeli pravico do mesta, kar pomeni, pravico do odločanja oziroma jih vključi v jedro produkcije prostora. Pri čemer je pravica do mesta razdelana na pravico do vključevanja prebivalcev v sprejemanje odločitev in pravico do fizične okupacije in uporabe urbanega prostora (Purcell v Cerar 2015, 73).

Vsak ima pravico, da uporabi ves prostor v mestu, da si zadovolji vse potrebe, ki jih potrebuje v vsakdanjem življenju. Uporabna vrednost prostora je vedno bolj pomembna od ekonomsko vrednosti prostora (Lefebvre v Boer in Vries 2009, 1322). V zadnjem času je pravica do mesta spet usmerila pozornost nase, prav s pojavom TSP.

Zanemariti pa ne smemo niti skupnih prostorov, ki se vzpostavljajo s praksami in zagotavljajo možnosti za socialno in kulturno interakcijo, veliko ljudi se pridruži skupnostnim praksam, ker iščejo družbo med podobno mislečimi s skupnim ciljem (Francis in Hester v Stocker in Barnett 1998, 180).

Odnosi med posamezniki se lahko razvijejo znotraj skupine same in vodijo k večji učinkovitosti in opolnomočenju. Odnosi pa se lahko razvijejo tudi med skupino in med drugimi organizacijami, predvsem z lokalno oblastjo. Lokalne iniciative in lokalne oblasti se lahko znatno povežejo in okrepijo svoje odnose v skupnostnih projektih, bolj razumejo potrebe drug drugega, sam proces pa se izboljša kot rezultat boljšega razumevanja (Stocker in Barnett 1998, 180).

4.3 Opolnomočenje

Opolnomočenje kot koncept lahko povežemo z načinom, kako lahko posamezniki izboljšajo svoje življenje (Schulz in drugi v Filipovič Hrast in Mandič 2016) ter s konceptom kakovosti življenja. Pri tem je kakovost življenja v skupnosti pomembna domena znotraj tega koncepta in sicer kot kakovost okolja in bivanja ter tudi preko vključenosti posameznikov v življenje v skupnosti, na primer prostovoljstvo, medsebojni stiki participacija (Filipovič Hrast in Mandič 2016, 409).

Page in Czuba (1999) opolnomočenje razumeta kot več dimenzionalen družbeni proces, ki pomaga ljudem, da prevzamejo moč nad svojim življenjem. Kot proces spodbuja posameznike, da obvladujejo svoje vire tako znotraj samega sebe kot tudi v skupnosti in v njihovi družini tako, da se spopadajo s problemi, ki so zanje pomembni. Je proces, ki v nas izziva naše dojemanje moči, pomoči, doseganja ciljev in uspeha. V jedru besede opolnomočenje je ideja moči in če lahko spremenimo idejo moči se proces opolnomočenja lahko prične. Pojavi se lahko na več ravneh v posamezniku – individualna raven, v skupini, kar bi lahko poimenovali skupinska raven ter znotraj v skupnosti, skupnostna raven. Pomembno dejstvo je, da sta individualna raven ter skupnostna zelo močno povezani med seboj. Filipovič Hrast in Mandič drugo raven poimenujeta medosebno raven ter zadnjo raven medsosedsko (2016, 410).

Pri individualni ravni gre za občutek osebne moči in nadzora nad lastnim življenjem, na medosebni ravni gre za zmožnost vplivanja na druge in zmožnost udeležbe v družbenih razmerjih ter na kompetence posameznika, na sodelovanje in skupnostno delovanje. Tu so lahko pomemben element povezovanja in sodelovanja različne organizacije, ki omogočajo posameznikom, da v njih sodelujejo in vnašajo spremembe preko skupnega delovanja (Filipovič Hrast in Mandič 2016, 410). Skupnostna raven (Schulz in drugi v Filipovič Hrast in Mandič 2016, 411) pa povezuje opolnomočenje z lokalno in širšo skupnostjo ter poudarjajo možnost političnega vpliva in vpliva na razdeljevanje virov.

Opolnomočenje temelji na nehierarhičnem razumevanju moči, ki se pridobiva skozi povezovanje in sodelovanje, torej na povezovalni moči (Page in Czuba, 1999). Pri tem ne

gre za delovanje “od zgoraj navzdol”, kjer močnejši pomagajo šibkejšim, ampak za prepoznavanje virov vsakega posameznika in njegovo zmožnost, da spreminja življenjske okoliščine sam s pomočjo povezovanja, kot na primer velja za različne iniciative “od spodaj navzgor” (Filipovič Hrast in Mandič 2016, 410).

Opolnomočenje je povezano tudi s konceptom socialnega kapitala in socialne participacije. Kot navaja Filipovič Hrast (2016, 472) se v literaturi, ki obravnava opolnomočenje na ravni lokalne skupnosti pogosto povezuje z obravnavo lokalnih iniciativ, z vprašanji delovanja in povezanosti ter se navezuje na koncepte socialnega kapitala, skupnostne učinkovitosti in participacijo posameznikov. Igličeva (2001, 167) navaja, da je socialna participacija odraz posameznikovih sposobnosti in pripravljenosti za sodelovanje ter priložnosti in spodbud v njegovem okolju. Socialni kapital deluje kot resurs, ki prispeva k koordinaciji. Posameznikom omogoča doseganje ciljev na podlagi medsebojnega zaupanja in sodelovanja (Makarovič 2003). Razvoj lokalnih skupnosti je vezan na sproščanje socialnega kapitala za kolektivno dobro. Pri tem vidi posebno vlogo, ki naj bi jo imeli t. i. skupnostni delavci, ki bi spodbujali razvoj skupnost, se trudili, da bi imeli člani skupnosti več vpliva in nadzora nad dogajanjem v njej (Gilchrist v Filipovič Hrast 2016, 475).

Tudi na primeru KR lahko rečemo, da so se ljudje preko skupinskih akcij, ki so jih bodisi sami organizirali ali pa je dala KR pobudo, začeli bolj povezovati, ponovno se vzpostavljajo odnosi zaupanja, spletajo se skupnosti, ki pomagajo boljše živeti. Pomemben vidik je tako zaupanje v sočloveka in skupna želja po boljšem svetu ter tudi osebna doživetja, ki in smo jih v generičnem svetu globalizacije že čisto pozabili (Perčič 2015).

Na tem mestu bi omenila tudi t.i. »prostore svobode«, kot jih poimenuje Arendtova in v katerih vidi možnost za ohranitev človekovega političnega delovanja; prostori, kjer je posameznik varen pred družbeno prisilo in distanciran od oblasti. (Arendt v Podmenik 2003, 62). Prihodnost aktivnega državljanstva je tako v odpiranju vedno novih in novih »prostorov svobode«, ki pa jih bodo morali vzdrževati in ohranjati državljani sami z uveljavitvijo aktivnega državljanstva kot trajne neodvisne individualne in skupinske prakse (Podmenik 2003, 78).

Namen skupnostnih praks je grajenje močne skupnosti in večanje občutka pripadnosti soseski (Foden 2015). Chaskin ugotavlja, da je posameznikova opolnomočenost in tudi kolektiva učinkovitost soseske povezana z občutkom pripadnosti in navezanosti posameznika na sosesko (Chaskin v Filipovič Hrast 2016, 474).

Ključno pozornost pri opolnomočenju se velikokrat posveča marginaliziranim skupinam oziroma tistim posameznikom, kot pravita Page in Czuba (1999), ki imajo manj virov, so brez družbene moči in so zaradi tega lahko prikrajšani.

Posamezniki so umeščeni v različna socialna omrežja, organizacije in skupnosti, ki tako lahko pomembno pripomorejo k procesu opolnomočenja. Najpomembnejši dejavnik v skupnosti, ki pripomore k opolnomočenju pa so neformalna omrežja, ki se razvijajo znotraj nje (Laverack in Wallerstein v Filipovič Hrast in Mandič 2016, 472). Sodelovanje ljudi v neformalnih organizacijah povečuje toleranco, razumevanje in zaupanje, še posebno, kadar govorimo o prostovoljni participaciji (Iglič 2001).

Posameznike je za medsebojno sodelovanje in partnerstvo v skupnem delovanju potrebno usposobiti, da se bodo zavedali skupnih problemov in jih tudi reševali skupnih problemov. Posamezniki se usposablajo za kolektivno delovanje, za kolektivno samoorganizacijo, za prepoznavanje zaveznikov in grajenje zavezništva (Gilchrist v Mandič 2016, 423).

Skupnosti ima pomembno vlogo, kot prostor opolnomočenja. Ljudje se preko dejavnosti v skupnosti medsebojno povezujejo, kar vodi v boljšo kakovost življenja (Filipovič Hrast in Mandič 2016, 409). Opolnomočenje temelji na nehierarhičnem razumevanju moči, ki se pridobiva skozi povezovanje in sodelovanje, torej na povezovalni moči (Page in Czuba, 1999). Pri tem ne gre za delovanje “od zgoraj navzdol”, kjer močnejši pomagajo šibkejšim, ampak za prepoznavanje virov vsakega posameznika in njegovo zmožnost, da spreminja življenjske okoliščine sam s pomočjo povezovanja, kot na primer velja za različne iniciative “od spodaj navzgor” (Filipovič Hrast in Mandič 2016, 410).

Organizacije in skupnosti, ki delujejo na način, ki omogoča večjo vpetost in sodelovanje posameznikov, same pridobivajo in lahko navzven postanejo pomembni akterji delovanja in so inciator sprememb (Filipovič Hrast in Mandič 2016, 410).

5 EMPIRIČNI DEL

5.1 Metodologija

Za empirični del naloge sem uporabila tako kvalitativne kot kvantitativne metode raziskovanja, ki sem jih izvedla v dveh delih na primeru KR v Savskem naselju.

Kvantitativna metodologija se nanaša na pozitivistično usmerjene metode in cilje, kvalitativna pa na hermenevtične cilje. Bistvo kvalitativne metodologije je v interpretativnem postopku, kjer raziskovalec izhaja iz domene, da se vzorci vedenja in posamično vedenje akterjev lahko nenehno spreminjajo pod vplivom njihove interpretacije situacije. V kvalitativni metodologiji pa raziskovalec izhaja in podmene da so vloge in potek. Dogodki so že določeni. Predstavniki kvalitativne metodologije

zagovarjajo stališče, da naj bodo sociologi čim bolj svobodni v svojem raziskovanju, brez strogo vnaprej določenih metod, pojmov in stališč. Uporabljajo predvsem tehnike kot so opazovanje z udeležbo, nestrukturirane razgovore, uporabo pisnih virov. Kvantitativna metodologija izhaja iz stališča, da mora biti raziskava strogo načrtovana in uporablja zlasti anketne metode z lestvicami in drugimi instrumenti ter eksperiment, ki so kasneje predmet statistične obdelave. (Flere 2000, 35-37).

5. 2 Raziskovalni instrument

V empiričnem delu sem uporabila različne metode raziskovanja. Metode zbiranja empiričnega gradiva, lahko razdelimo na metode opazovanja, spraševanja ter izkoriščanja dokumentarni virov (Mesec 1998, 77).

Za odgovore na raziskovalno vprašanje sem metodo opazovanja uporabila le delno, ne v klasičnem znanstvenem smislu daljšega opazovanja z udeležbo, saj sem bila v KR prisotna premalo časa, da bi lahko podala signifikantne ugotovitve. Opazovanje z udeležbo mi je kot metoda služila predvsem kot zbiranje akterjev, ki so sodelovali v moji raziskavi.

Nadalje sem uporabila različne metode spraševanja. Toš (1979, 395) navaja, da je metoda spraševanja ena najpomembnejših instrumentov družboslovnega raziskovanja. Uporabila sem metode (spletnega) anketnega vprašalnika in osebnih pol-strukturiranih intervjujev.

Intervju ali znanstveni razgovor je tehnika zbiranja podatkov s pogovorno komunikacijo. Razdelimo ga lahko na nestrukturiran ali strukturiran razgovor (Flere 2000, 113). Z respondenti sem opravila različne vrste intervjujev, predvsem glede na način komunikacije. Sledenje sem izbrala glede na želje in omejitve naročnikov.

V diplomski nalogi sem opravila strukturirane intervjuje, ki jih Flere (2000, 118) enači z anketo, saj imajo vsebino in obliko, ki izhaja iz anketnega vprašalnika. Razgovor poteka na način, ki je določen z vprašalnikom. Strukturirane intervjuje sem opravila s članico KD prostoRož ter enim izmed knjižničarjev v KR. V vprašalniku sem postavila odprta vprašanja, poslan je bil preko elektronske pošte. Flere (2000, 129) enači to metodo e-mail

anketa in povezuje s telefonsko anketo. E-mail anketa je vprašljiva v znanstvenem raziskovanju, saj izmenjave potekajo zelo hitro, raziskovalec pa ne more vedeti v kakšni situaciji je respondent. Za anketni postopek, kjer vprašalnik pošljemo po pošti, respondent pa nanj odgovarja brez naše pomoči in usmerjanja in možnosti podvprašanj, je priporočljivo, da ga pošljemo motiviranim respondentom (Flere 2000, 128).

Opravila pa sem tudi osebne **pol-strukturirane intervjuje na terenu** oziroma **preko telefona**. Izvedla sem **pol strukturirane intervjuje s člani KR**. Poleg intervjujev s člani sem opravila tudi **pol strukturirani telefonski intervju ter usmerjeni skupinski intervju** z nečlani člani KR. Vsi respondenti, s katerimi sem opravila pol-strukturirane intervjuje so prejeli enaka vprašanja in nanje odgovarjali po vrstnem redu (vsi člani enaka in vsi nečlani enaka), vendar pa sem vmes dovolila tudi podvprašanja in krajše odmike od teme razgovora.

Usmerjeni skupinski intervju ali usmerjen razgovor Flere (2000, 117) definira kot nestrukturirano obliko intervjuja, ki se približuje strukturiranemu razgovoru. Raziskovalec ne dovoli da respondent govori o čemerkoli, vrača ga na temo in zahteva da pojasni kar je že povedal. V primerjavi z drugimi metodami zbiranja podatkov, ki tudi predvidevajo neposreden stik, ima prednost v smislu posebnega okolja, v katerem poteka intervju. »Interakcija med posamezniki spodbuja nove ideje in mnenja, pri tem pa pritisk skupine spodbuja posameznike, da so realni. Namen usmerjenega skupinskega intervjuja je pravzaprav doseganje najširšega možnega vpogleda v različna stališča in mnenja ljudi o temi raziskovanja« (Đurić in drugi, 42)

Za potrjevanje podhipoteze sem v prvem delu najprej uporabila metodo spletnega anketnega vprašalnika. Vprašalnik sem, s pomočjo KR, preko elektronske pošte, razdelila med vse člane KR. Pokazalo se je, da je vzorec nereprezentativen, saj vanj niso bili zajeti le aktivni člani ampak vsi člani KR. Zaradi neprimernosti vzorca, podatki niso ustrezni. Anketni vprašalnik sem opustila.

Nadalje sem opredelila ustrezen vzorec aktivnih članov, katerim sem nato poslala še en anketni vprašalnik, ki sem ga uporabila v diplomskem delu. Glede na postavljeno podhipotezo me je v vprašalniku zanimala starost članov, prebivališče ter njihova

subjektivna ocena ali jim je alternativna kultura blizu. Zanimalo me je predvsem sledenje vprašanje, saj sem demografske podatke pridobila že prej, preko sekundarne analize podatkovne baze o članih KR in sem jih v anketnem vprašanju uporabila le za potrjevanje.

Za potrjevanje podhipoteze sem najprej naredila **sekundarno analizo podatkov**, preko katere sem dobila nov vzorec aktivnih članov. Sekundarna analiza podatkov je raziskovalna oblika, ki temelji na predpostavki, da lahko pojav preučujemo na podlagi že obstoječih in dostopnih podatkov. Najpogosteje uporabljeni viri podatkov so statistični, potem pa so še evidence, registri, popisi in tudi računalniške baze podatkov (Toš in Hafner-Fink 1998, 186). Podatke za svojo analizo sem dobila iz interne baze o članih KR. Podatke sem v tabeli razvrstila glede na prebivališče ter glede na starost. Nato sem s pomočjo seznama ulic, za katerega sem zaprosila na Četrtni skupnosti Bežigrad, opredelila, kateri naslovi spadajo pod Savsko naselje ter jih preštela. Opredelila sem tudi starostne razpone in člane uvrstila mednje. Tabele zaradi varstva osebnih podatkov ne prilagam.

Transkripcije intervjujev zaradi prevelikega obsega niso priložene v prilogah, ampak se hranijo v osebni arhivu. V prilogah prilagam vse anketne vprašalnike ter prvotni opuščeni anketni vprašalnik.

5.4 Potek zbiranja podatkov in morebitne omejitve

Podatke sem zbirala v juliju in avgustu in sicer: preko spleta, po e-pošti, na terenu. Spodaj opisujem potek zbiranja podatkov. V sklopu tega na kratko pojasnujem tudi razloge za opustitev prvega spletnega vprašalnika ter razloge za majhen vzorec zajet v raziskavi.

Za vzorec prvega spletnega vprašalnika sem zajela vse člane KR. Spletno anketo sem objavila na svojem zidu Facebook profila ter na zidu profila KR. Za pomoč pri razdeljevanju anketnega vprašalnika sem prosila zaposlenega v KR, ki je preko elektronske pošte anketo razposlal članom KR. Na anketo je odgovorilo 44 od 193 članov. V anketi se je za aktivne člane opredelilo 8 anketirancev, pri tem, da vprašanje o kriteriju aktivnosti ni bilo dovolj jasno zastavljeno. Pokazalo se je, da je vzorec neprimeren, zato podatki niso bili ustrezni. Kot rečeno, sem vprašalnik opustila.

Nato sem na novo definirala vzorec aktivnih članov. Poklicala sem v KR in jih prosila za njihove interne podatke o članih. Dovolili so mi vpogled v njihovo bazo, na podlagi česar sem lahko na novo definirala aktivne člane. Nov anketni vprašalnik sem nato preko elektronske pošte poslala le tistim članom, ki sem jih predhodno opredelila za aktivne.

Preko elektronske pošte sem poslala spletni anketni vprašalnik 4 članicam KD prostoRož, kot je že omenjeno v poglavju o KR, je društvo glavni ustanovitelj knjižnice. Ker odgovorov nekaj časa nisem prejela, sem prošnjo poslala še enkrat in nato prejela en odgovor. Ostale članice so se mi opravičile, da so odsotne. Predpostavljam, da je razlog za slab odziv poletni čas dopustov. Transkripcija ni bila potrebna, ker je bil intervju poslan preko spleta. V prilogi diplomskega dela prilagam vprašanja.

Želela sem pridobiti mnenja prebivalcev Savskega naselja, ki niso člani KR. Poklicala sem jih preko telefona in jih prosila za sodelovanje. Odzvalo se je 5 posameznikov. Intervjuje sem opravila v mesecu juliju. S štirimi sem opravila skupinski intervju, z eno pa intervju preko telefona, saj je bila na dan najinega dogovora odsotna in se mi je zato opravičila ter privolila v telefonski intervju, ki je trajal pribl. 20 min. Skupinski intervju je potekal v stanovanju v Savskem naselju od 18.00 do 19.30 ure. Kot moderator sem postavljala vnaprej določena vprašanja, ki so se osredotočala na raziskovalni problem, vendar sem dopustila, da se razvije skupinska razprava. Predpostavljam, da se je razvila uspešna interakcija, saj so udeleženci svoje odgovore utemeljevali, ne samo meni kot moderatorju, ampak tudi ostalim udeležencem. Intervju je udeležence spodbudil, da še danes podajajo svoje ideje in razmišljanja o temi, ki smo jo obravnavali.

Za potrebe raziskave sem se odpravila tudi na teren. V KR sem v mesecu avgustu preživela 4 dni. Želela sem se vsaj malce vključiti v delovanje ter na tak način pridobiti intervjuje z zaposlenimi in člani KR. Glede na to, da sem bila v KR v času dopustov sem s težavo pridobila člane, saj je bila KR slabo obiskana. Poleg tega je KR odprta le 3 ure v popoldanskem času. Zato sem bila prisotna tudi na dvorišču KR izven delovnega časa ter preživela nekaj časa na ulicah Savskega naselja in ljudi spraševala, ali so člani in če so pripravljeni imeti z mano intervju. V razgovor je privolilo 7 ljudi, ena oseba mi je obljubila, da bo prišla naslednji dan, vendar je ni bilo, veliko pa je bilo takih, ki niso bili

člani KR in so pogovor zavrnil. V knjižnici sem opravila tudi intervju z eno od knjižničark, drugemu knjižničarju pa sem preko elektronske pošte, tako kot članicam KD prostoRož poslala strukturiran spletni anketni vprašalnik.

5.3 Vzorec

Za kvalitativni del raziskovanja sem v vzorec intervjuvancev zajela sledeče posameznike:

- a) Take, ki sem jih izbrala glede na njihovo vlogo v KR. Identiteta vseh anketirancev je anonimna, opredeljena pa je njihova vloga. Anketirala sem članico KD prostorRož, ki sodeluje pri promociji, strateških odločitvah knjižnice, pridobivanju novih članov, ... V interpretaciji podatkov sem jo označila kot *članica KD prostoRož*. Prav tako pa sem anketirala tudi dva knjižničarja KR, označila jih bom z *K1* ter *K2*. Prvi je zaposlen preko študentskih del, druga pa prostovoljka. Prostovoljka v KR deluje šele en mesec, zato mi ni mogla podati vseh odgovorov na moja vprašanja.
- b) Posameznike – člane, ki sem jih pridobila preko udeležbe na terenu. Intervjuvala sem sedem respondentov, ki so člani KR, vendar vsi ne stanujejo v Savskem naselju. Od tega je pet žensk in dva moška. V starosti med 26 in 35 let so bili 4 respondenti, v starosti od 36 in 44 sta bila 2, v starosti od 45 do 55 let pa je bil en respondent. V Savskem naselju jih živi 5. V interpretaciji podatkov sem jih označila z oznako Č in zaporedno številko.
- c) V vzorec sem zajela tudi 5 prebivalcev Savskega naselja, ki niso člani KR in sem jih izbrala s pomočjo svoje socialne mreže. Glavi kriterij pri izboru je bil, da niso člani KR ter da stanujejo v Savskem naselju. Starost respondentov je med 29 ter 70 let, od tega 3 ženske in 2 moška. V interpretaciji podatkov sem jih označila z oznako NČ in zaporedno številko.

Uporabljeni vzorci zaradi svoje majhnosti niso reprezentativni. Omejitev vzorca nečlanov je tudi v njegovi nenaključnosti. Če bi bil vzorec večji, bi verjetno pokazal drugačne rezultate.

Za potrjevanje podhipoteze sem opredelila vzorec glede na aktivne člane KR. Podatke o starosti, naslovu prebivališča, datumu včlanitve, številu ter datumu izposoje članov KR sem pridobila preko interne baze podatkov o vseh članih KR, v katere so mi v KR dovolili v vpogled. Glede na podatke sem najprej opredelila število vseh članov, pri čemer sem izločila vse institucionalne partnerje ter sponzorje, saj me pri moji raziskavi zanimajo posamezniki. Vseh članov KR je 193, ko izključim institucionalne partnerje ter sponzorje, je članov posameznikov 173. Za raziskavo me zanimajo le aktivni člani KR.

KR nima opredeljenega kriterija po katerem bi določala aktivnost članov. »Izraz aktivni člani mi v knjižnici uporabljamo zelo ohlapno, nimamo kriterijev in baze, kjer bi to določali, temveč ta izraz v grobem opisuje, kdo dejansko uporablja storitve knjižnice« (Članica KD prostoRož, 2016). V ta namen sem sama opredelila kriterij aktivnosti, ki sem ga določila glede na število izposoj. In sicer je aktiven član KR tisti član, ki si je od včlanitve izposodil že vsaj 3 reči. Glede na podatke iz baze, sem na podlagi tega kriterija lahko izločila 149 članov, 24 pa sem opredelila kot aktivne.

Predpostavljam, da opredelitev vzorca glede na število izposoj lahko predstavlja omejitvev raziskave. V primeru, da bi vsakega člana obravnavala posamezno, bi se za aktivnega člana lahko opredelil tudi tisti, ki se ne izposoja ampak aktivno sodeluje pri vseh dejavnosti KR. Skleпам, da bi se rezultati razlikovali, če bi bil vzorec drugače zasnovan.

6 ANALIZA IN INTERPRETACIJA PODATKOV

6.1 Analiza in interpretacija intervjujev

V diplomskem delu si postavljam raziskovalno vprašanje o vplivu trajnostnih skupnostnih praks na opolnomočenje lokalne skupnosti in posameznike znotraj nje. Za razjasnitev raziskovalnega vprašanja sem uporabila metodo intervjuja. V tem delu navajam le tiste podatke, ki so relevantni za mojo temo raziskave.

6.1.1 Intervjuji s predstavniki KR

V intervjuju sem postavila vprašanja, ki so se nanašala na vlogo respondentov v KR, na delovanje in uresničevanje ciljev KR, na mnenje o vplivu KR na lokalno skupnost, na kulturo souporabe. V transkriptih sem pustila dobesedne citate v pogovornem jeziku.

Vsi trije intervjuvanci so aktivno vpeti v delovanje KR. Članica KD prostoRož je v KR že od vsega začetka in je ena od ustanoviteljic knjižnice. Sodeluje pri nalogah povezanih z vodenjem KR, pomaga pri promociji, strateških odločitvah, pridobivanju novih članov idr. Knjižničar poleg vloge izposojevalca prevzema tudi vlogo koordinatorja, skrbi za spletno komuniciranje, promocijo, koordinacijo dogodkov ter iskanje sponzorjev. Knjižničarka pa je v KR le en mesec, zato predvsem prevzema vlogo izposojevalke ter opravlja druga sprotna dela.

Vsi trije so mnenja, da je KR razmeroma dobro obiskana. Seveda v poletnem času malo manj kot drugače.

»V prvih mesecih smo že presegli lanskoletni rezultat« (K1, 2016).

»Povprečno lahko beležimo tri izposoje na dan. To je zdaj poleti, drugače je več« (K2 2016).

»Z delovanjem knjižnice smo zadovoljni, sploh letos, saj število izposoj v prvi polovici 2016 že presega skupno število izposoj v 2015« (Članica KD prostoRož, 2016).

Na kakšen način ste v delovanje knjižnice vključili lokalno skupnost?

Lokalna skupnost Savsko naselje je v delovanje KR vključena že od vsega začetka. Deluje kot drugi upravljavec KR. Lokalna skupnost se lahko na različne načine vključuje, daje pobude za spremembe in izboljšanje, izkorišča prostor Dom skupnosti za svoje dogodke, pomaga pri prostorskem oživljanju skupnosti.

»Lokalna skupnost je vključena v soustvarjanje programa v prostorih knjižnice, saj lahko vsak brezplačno uporablja prostor za organizacijo dogodkov« (Članica KD prostoRož 2016). Pri čemer respondentka dodaja, da vse seveda ni mogoče vključiti. Savsko naselje je tudi spalno naselje in veliko je takih, ki se tu le zadržuje.

Del prebivalcev je težko vključiti v lokalno dogajanje, tako v knjižnici kot na drugih javnih prostorih« (Članica KD prostoRož 2016).

»Lokalna skupnost je bila vključena v projekt od samega začetka. Savčani so prispevali predlog za listo želja, ki je bila osnova za nabiranje predmetov. Verjetno nam prav to prinaša boljše rezultate, kot jih recimo dosega Leila (Knjižnica reči) na Dunaju. Lokalna skupnost se vključuje predvsem z dogodki v Knjižnici reči. Večino dogodkov (šiviljska delavnica, tečaj računalništva, plesne delavnice ...) organizirajo Savčani (K1 2016).

»Poudaril bi, da skoraj nobenega dogodka ne organizira knjižnica, ampak jih samo koordinira« (K1 2016).

»Radi bi vzpodbudili več Savčanov, da svoje članstvo pokrijejo s prostovoljnim delom, s čimer bi se krepil občutek pripadnosti« (K1 2016).

»Mislim, da se lokalna skupnost hoče sama vključevati, ker tudi različne pobude prihajajo od teh sosedov, da bi organizirali pač različne delavnice ali pa druženja ali karkoli. Pa res velikokrat pridejo samo preverit, kaj se dogaja, prinašajo stvari. Pa ne vem, zdaj so prenavljali dvorišče in v bistvu pridejo ljudje sami od sebe pomagat« (K1 2016).

Vsi intervjuvanci so tudi odgovorili, da se vedno posvetujejo z uporabniki knjižnice, jih poslušajo in njihove nasvete kar se da upoštevajo.

»Z vsakim uporabnikom se posvetujemo že ob njegovi včlanitvi ... Tudi sicer smo vedno odprti za kakršne koli nasvete, ideje, opažanja, ...« (K1 2016).

V tem pogledu je pomembno opozoriti na dejstvo, da KR vključuje v svoje delovanje tako člane kot tiste, ki to niso. Slednji se po mnenju ravno tako vključeni v aktivnosti KR.

V tem pogledu me je zanimalo tudi obratno kako pa se lokalna skupnost odziva na delovanje knjižnice v in kolikšni meri, kako so ljudje sprejeli knjižnico?

Intervjuvanci poudarjajo, da se lokalna skupnost dobro odziva, predvsem pa poudarjajo pomembnost prenovljenega prostora v skupnosti, ki je prebivalcem veliko dal, predvsem otrokom in starejšim. Ne le nove možnosti druženja, ampak na nek način tudi zatočišča.

»Lokalna skupnost se odziva na delovanje. Veliko je tudi ljudi, ki niso člani knjižnice, a podpirajo njeno delovanje in dejstvo, da se v njihovi soseski dogaja nekaj novega« (Članica KD prostoRož 2016).

»Nekateri prebivalci so prostor uporabili za praznovanje otroških rojstnih dni, drugi vodijo delavnice (mizarstvo, šivanje, ples, ...). Nekateri prebivalci se pridejo družiti s knjižničarji, drugi so člani knjižnice. Prebivalci sodelujejo pri soustvarjanju prostora knjižnice in programa v njem« (Članica KD prostoRož 2016).

»Lokalna skupnost se odziva na delovanje knjižnice, kar se čuti tako pri izposojah kot dogodkih. Tudi večino predmetov so nam podarili Savčani. Veliko je tudi mimoidočih obiskovalcev, katerim razložimo vse o delovanju Knjižnice. Večinoma so navdušeni nad projektom, imamo nekaj zelo zvestih podpornikov, ki so nekakšni neformalni ambasadorji Knjižnice v Savskem naselju« (K1 2016).

»Ljudje koristijo knjižnico in dvorišče kot javni prostor. Veliko specifičnih skupin se je tukaj s svojimi dogodki ustalilo. Sploh poleti so nas redno obiskovali otroci iz Savskega naselja, ki so se tu družili z vrstniki in se igrali z našimi rečmi« (K1 2016).

»Ti, ki pomagajo, dajejo pobude, so pretežno člani«. Veliko jih pa pride kar tako na druženje in klepet. In otroci, predvsem sedaj, ko so počitnice se ves čas tukaj igrajo« (K2, 2016).

Na vprašanje o tem *ali KR prispeva k kakovosti bivanja v Savskem naselju* so vsi intervjuvanci odgovorili zelo pozitivno in pritrdilno.

»V Savskem naselju je število društev in prostovoljskih organizacij v zadnjih desetletjih močno upadlo. Prebivalci so imeli vse manj možnosti, da se neformalno družijo in udeležujejo dejavnosti v lastni soseski. Poleg tega se tudi trgovine in druge storitvene dejavnosti selijo v nakupovalna središča ali center mesta. Knjižnica REČI dviguje kakovost življenja v naselju, saj odpira prostor za druženje in soustvarjanje, poleg tega pa prebivalcem naselja omogoča, da predmete, ki jih potrebujejo, pridobijo prek souporabe, ne prek nakupovanja – in to v lastni soseski. Konec koncev Knjižnica REČI s svojih programom izboljšuje kulturno ponudbo v soseski, prenova prej praznega prostora pa pomeni, da je v naselju manj praznih prostorov, kar prav tako pozitivno vpliva na dožemanje soseske«(Članica KD prostoRož).

»Mimogrede se zarobi kakšna obleka, odigra igra enke ali ping ponga, napihne žogo, odžaga kakšno malenkost ipd. Poleg tega prostor že postaja nekakšna savska dnevna soba - prostor za druženje, klepet in dogodke« (K1 2016).

»Važno je, da vsem različnim skupinam zagotovimo občutek domačnosti in se tu počutijo dobrodošli« (K2 2016).

Pomemben je tudi vidik varnosti, kot poudarja knjižničarka:

» /.../ recimo odraslim je všeč, da lahko otroke spustijo sem in se tukaj varno igrajo« (K2 2016).

Članica KD prostoRož (2016) v tem pogledu navaja, da KR rešuje predvsem problem ekonomske in socialne izključenosti. »Veliko članov knjižnice ima nizke prihodke, zato jim knjižnica omogoča uporabo predmetov, ki si jih sicer ne bi mogli privoščiti. Drug problem pa je socialna izključenost. Knjižnica se je za nekatere prebivalce Savskega naselja izkazala kot prostor, v katerem spletajo svojo socialno mrežo, se družijo z drugimi prebivalci in se udeležujejo brezplačnih dogodkov«.

Tudi knjižničar opaža pomembnost KR za marginalne skupine. »Kaže na nujno po kakovostnem javnem prostoru in programu izven centra, predvsem za ranljivejše skupine, katerim je dostop do preostale mestne infrastrukture otežen (mlade družine, otroci, starejši). Prav tako je pomembno, da v času kritik prenov javnih prostorov pod taktirko potrošniške družbe nudimo obiskovalcem pester in brezplačen javni program« (K1 2016). Nadaljuje, da je pomembno, da KR približa študentom, mladim družinam, socialno ogroženim in upokojevcem. »Vsaka od teh skupin bi zaradi različnih razlogov lahko "profitirala" z uporabo knjižnice« (K2 2016).

»Zdi se mi, da veliko ljudi pride samo tako na klepet, to so, ne vem, stari med 50 in 60 let« (K1 2016).

KR spodbuja kulturo souporabe zato sem respondente vprašala **kakšno je njihovo mnenje o dojetanju kulture souporabe med Slovenci ter kako se odraža koncept souporabe v okviru širšega delovanja KR.**

»Pobudnica iniciative Zelemenjava Darja Fišer je nekoč rekla, da souporaba in deljenje stvari v Sloveniji ni nekaj novega, saj so prakse, kot je posojanje

predmetov, izmenjava pridelkov in deljenje med sosedi in prijatelji ponekod (predvsem v ruralnih okoljih) še vedno nekaj povsem vsakdanjega. Knjižnica REČI je storitev za tiste, ki predmetov nimajo ali pa si jih ne morejo izposoditi. Seveda pa upamo, da se bodo ljudje sčasoma dovolj navadili na takšno storitev, da bodo namesto nakupa novega izdelka raje podaljšali članstvo v knjižnici» (Članica KD prostoRož 2016).

»Gre za novo obliko izposoje v slovenskem prostoru, ki si šele gradi prepoznavnost in zaupanje« (K1 2016).

»Rekel bi, da se že širi zavest, da si vsega ni treba lastiti. Seveda je bila že prej v nekaterih okoljih prisotna izposoja med sosedi, mi smo pa zdaj to možnost omogočili na širši ravni« (K1 2016)

Ljudje so sicer prepoznali koristi, da namesto, da stvari zavržejo le-te namenijo ponovni uporabi, kljub temu morda takšen način izposoje še ni dovolj prepoznan kot del vsakodnevne kulture.

»Veliko ljudi se obrača na nas, ker nam želijo podariti stvari, ne želijo pa si ničesar izposoditi« (Članica KD prostoRož 2016).

»Zdi se mi, da ljudje malo pogledajo po stanovanjih in najdejo neke stvari in jih kar prinesejo. Več jih prinese kot se jih izposoja« (K2 2016).

»Medtem, ko je ostalih, ki pa »samo firbcajo« še več«(K2 2016).

»Opazno je, da počasi raste prepoznavnost Knjižnice in njene dejavnosti, saj dobivamo vedno več klicev in e-mailov ljudi, ki nujno potrebujejo nek predmet in preverijo pri nas, če je na voljo, preden se odločijo za nakup« (K1 2016).

Želja je, »da se lokalna skupnost na knjižnico navadi, jo sprejme in spozna, da je souporaba praktična rešitev, ki je hkrati tudi prijazna do okolja in denarnice« (Članica KD prostoRož 2016).

6.1.2 Intervjuji s člani in nečlani KR

S člani in nečlani KR sem opravila pol strukturirane intervjuje. Vsem sem postavila ista vprašanja, vendar so mi nanje odgovarjali predvsem glede na čas, ki so ga imeli. Z eno

nečlanico sem opravila telefonski intervju, z ostalimi štirimi pa skupinskega. Vprašanja so bila vnaprej določena, dopustila pa sem podvprašanja in diskusijo v primeru, če se je razvila. Zanimali so me motivi za (ne)članstvo, pripadnost in počutje v soseski. S člani sem se pogovarjala o tem, kako vpliva delovanje KR na Savsko naselje, v tem pogledu pa me je pri nečlanih zanimalo, kako vidijo spremembe v Savskem naselju in kdo je po njihovem mnenju odgovoren zanje. Pri obojih me je zanimala njihova aktivnost v soseski, vključevanje ter želja in zmožnost dajanja pobud. Pri članih me je zanimalo tudi, kako dojemajo sam prostor Dom skupnosti, pri vseh pa me je zanimal tudi njihov pogled na kulturo souporabe. Člane sem označila s črko Č in zaporedno številko, nečlane pa z NČ in zaporedno številko.

Na vprašanje, zakaj so odločili za včlanitev v KR so člani v večini navedli, da jim je ideja, da si lahko nekaj izposodijo uporabna in zanimiva ter da jim je koncept KR všeč.

»Sem eden od ustanovnih članov ...Včlanil sem se, ker mi je koncept KR fenomenalen« (Č1 2016)

»/.../ za otroke se mi zdi ful fajn in sem se zaradi njih včlanila, da imata možnost hoditi tja, fino je, da se lahko tam družita« (Č2 2016)

/.../ prav nama pride iz materialnega vidika, da si lahko prideva kaj izposodit, še posebno kaka orodja« (Č3 2016)

»/.../ker mi je ideja izmenjave dobra. Ne da se mi imet toliko stvari doma in ne bi zapravljala in potem je na koncu vse skupaj postalo neko druženje« (Č4 2016)

»K članstvu me je vzpodbudilo to, da so ta projekt zasnovali moji prijatelji, hkrati pa to, da projekt podpira sodelovanje znotraj skupnosti« (Č5 2016) .

»Ja, sem članica, ker podpiram KR« (Č6 2016).

»/.../, ker sem slišala, da je in potem sem šla pogledat in mi je bila ta ideja, da si lahko nekaj izposodiš všeč« (Č7 2016).

Nečlani se niso včlanili, ker do sedaj še niso čutili neke potrebe, niso bili motivirani, da bi si šli v KR izposojati reči, oziroma raje pokličejo prijatelje in starše za ta namen:

»Ne da se mi s tem ukvarjat, da grem v knjižnico, raje grem iskat k mami in očetu v Novo mesto« (NČ1 2016),

»Nisem se včlanil, ker nisem nič takega potreboval, sploh na začetku niso imeli nič uporabnega« (NČ2 2016),

»Jaz sem pomislil na to, ker sem potreboval »štemarco«, ampak sem raje poklical kolega, ker niti ne vem, kje je ta knjižnica« (NČ3 2016),

»Do sedaj, te potrebe še nisem imela« (NČ5 2016).

Tako člani kot nečlani so omenili ceno članarine. Nečlani so bili večinoma mnenja, da je članarina previsoka. Prav tako je eden izmed članov omenil, da bi moralo biti po njegovem mnenju v KR vse brezplačno, saj bi šele tako zadostila vsem ljudem.

»Glavni vzrok, da se KR še ni bolj razširila je to, da moraš da denar, če nimaš stvari, ki bi jo dal v zameno. Taki bi morali imeti brezplačno. Če je neprofitna organizacija, potem ne bi smeli imet članarine. Ljudje so rekli nimam nič za prineset in sem rekel, saj ni treba, pridite v kakšno delavnico. In potem jim je pa nerodno veš« (Č1 2016).

Nečlanica pa je rekla: »Midva sva se hotela včlanit, ker sva nekaj rabila pa bi morala najprej plačat nek visok znesek, ne vem točno koliko in se nisva zato« (NČ4 2016).

Anketirance sem vprašala tudi ali čutijo pripadnost soseski.

Vsi člani KR čutijo vsaj delno pripadnost soseski. V tem pogledu velja omeniti, da le en član v soseski prebiva že 17 let, vsi ostali prebivajo v soseski manj kot 5 let.

»Seveda jo, saj sem tukaj že 17 let« (Č1 2016)

»Tako je, v Savskem naselju živim dobri dve leti, čutim delno pripadnost soseski. Delno zato, ker ne poznam svojih sosedov, večina mojih aktivnosti pa se odvija izven naselja« (Č5).

Medtem, ko je večina intervjuvancev, ki niso člani odgovorila ravno nasprotno. Na vprašanje o pripadnost so vsi, razen enega odgovorili z ne. Svoj občutek nepripadnosti so utemeljevali predvsem s tem, da niso vključeni v aktivnosti soseske ali v naselju živijo premalo časa. Edina nečlanica, ki čuti pripadnost, jo zato, ker v naselju živi že 29 let.

»Ne nisem vključena v te lokalne aktivnosti« (NČ1 2016).

»Seveda jo« (NČ5 2016).

Člane KR sem vprašala, kako delovanje KR po njihovem mnenju vpliva na kakovost bivanja v soseski in na kakšen način?

Vsi opažajo pozitivne vplive na kakovost bivanja oziroma na samo seseko. Tako člani kot nečlani opažajo velike spremembe v naselju, ki jih povezujejo s kakovostjo bivanja ali pa tudi ne. Iz odgovorov namreč lahko razberemo, da se koncept kakovosti bivanja seveda razlikuje glede na pogled posameznika. Večina povezuje kakovost bivanja predvsem z oživljanjem degradiranega prostora v soseski, s spoznavanjem novih ljudi, z možnostjo udejstvovanja na raznih brezplačnih dogodkih, z večjo povezanostjo med ljudmi (sosedmi), pomočjo šibkejšim, z možnostjo lastnega delovanja, več je pomoči in vključevanja šibkejših.

»/.../ ljudje se družijo, spoznavamo nove ljudi, imeli smo tudi migrante, brezplačne šiviljske tečaje. KR naj bi poslovala na druženju, posojanju in socializaciji. Poudarek pa naj bi bil še na otrocih s posebnimi potrebami, na druženju z upokojenci ...« (Č1 2016).

»Vse imamo, /.../ zajtrk s sosedi, druženje, razne podobne delavnice, kot so kolesarska delavnica, mizarska delavnica, šiviljska delavnica. Potem smo imeli program za otroke. Namen je, da mi kot staroselci Savčani, naredimo nekaj zase, za otroke in predvsem za otroke potrebne pomoči. Naredili smo tudi hiško za otroke s posebnimi potrebami« (ČI 2016).

»/.../ spoznavanje četrtne skupnosti, olepšanja ureditev parka za otroke, dohodnih poti do šole, učnih delavnic, ples, glasba, ...« (Č1 2016).

»/.../ delamo kot skupina, ki združuje in pomaga na socialni in finančni sferi, npr. omogočimo brezplačen najem prostora« (Č1 2016).

»Zunaj se veliko spreminja, ne vem, trava se kosi, to se kar očetje, moški sami angažirajo«, »Otroci se veliko več družijo in mi smo dosti brez skrbi, meni to zelo veliko pomeni« (Č2 2016).

»Tudi igrala so se prenovila, že sam izgled okolice je lepši« (Č2 2016).

»Ma res se mi zdi, da je skupnost, začela delovat, dobro delovat« (Č2 2016).

»Na splošno se zagotovo na tak način izboljša bivanje« (Č3 2016).

»Ja se mi zdi da se dosti ljudi družijo med seboj, otroci predvsem« (Č4 2016).

»Ne vem, če ravno vpliva na kakovost bivanja, se mi pa zdi, da vseeno vzpodbuja povezanost skupnosti« (Č5 2016).

»Mislim, da KR spodbuja lokalno socialno življenje, ponuja možnosti zatočišča in oživlja sosesko, povezuje ljudi znotraj nje, hkrati pa seveda je ta koncept korak bližje k trajnostnemu razvoju, kar tudi vpliva na kakovost« (Č6 2016).

»Verjamem, da se z izboljševanjem in širjenjem vsakršnih javnih vsebin, programov in dejavnosti v lokalni skupnosti izboljšuje soseske odnose, poveča občutek pripadnosti, vrednosti. Ker se ljudje več srečujejo, se na ulicah počutijo bolj domače in varno, tako postopno zavzemajo javni prostor, ki so ga pred tem okupirali zgolj avtomobili« (Č7 2016).

Enako vprašanje sem postavila tudi nečlanom, saj sem skozi pogovor videla, da vsi poznajo KR in njeno delovanje. Slednji so vpliv KR na kakovost bivanja predvsem povezovali s fizičnim spremembami v okolju, torej z vidno oživitvijo soseske.

»Vidi se, da se nekaj dogaja, ves čas so eni plakati in igrišča se obnavljajo« (NČ2 2016).
»/.../ so pa spremembe velike« (NČ5 2016).

»V nabiralnik ves čas dobivamo obvestila in spet imamo časopis« (NČ3 2016).

»V zadnjih dveh letih se dogaja, lepše je, bolj je organizirano vse skupaj, mladim in družinam je bolj prijazno« (NČ3 2016).

Nihče izmed njih pa ni omenil medsebojnih odnosov, pomoči drug drugemu, druženja, možnosti brezplačne udeležbe na dogodkih in delavnicah ipd.

Na kakšen način ste vi aktivni v svoji soseski in kaj to pomeni?

V tem pogledu me je zanimalo predvsem, ali se vključujejo v aktivnosti, ki se dogajajo v soseski, na kakšen način, kaj jim to pomeni, kako se povezujejo s sosedi, itd.

»...eno leto sem vodil plesne tečaje, plesno šolo, teniški tečaj in še par teh dejavnosti. To sem vse prostovoljno delal. Vse izjave o KR po časopisih so moje ... « (Č1 2016).

»Ja udeležujem se dogodkov, šla sem na garažno razprodajo na izmenjevalnico. Jaz sicer nisem nič vzela, ampak sem pa prinesla stvari« (Č2 2016).

»Z ženo sva šla na plesni tečaj in potem sva tam spoznala ljudi in sva bila dejansko informirana o ostalih stvareh. Videla, sva da se veliko dogaja za otrok in veliko ljudi sva spoznala« (Č3 2016).

»Jaz sem pomagal pri temule prenavljanju igrišča«(Č3 2016).

»Pomagam sosedom že od nekdaj. Nisem se še toliko vključila. Nisem toliko doma. Vidim pa da se ljudje dobro poznajo in potem sem imela jaz boljši občutek. Iz savca prej nisem dejansko nobenega spoznala« (Č4 2016).

»Predvsem sem sodelovala pri raznih projektih Prostorož, ki so se odvijali na tem območju. Z njimi sem sodelovala pri organizaciji dogodkov in fotografiranju« (Č5 2016).

»Kar se tiče KR se žal premalo udeležujem dogodkov. Podpiram in širim informacijo o KR in Domu Savsko naselje, v praksi pa se nisem še udeležila dogodkov, z izjemo tistih, pri katerjih sem sodelovala pri organizaciji« (Č6 2016).

Na vprašanje tistim, ki niso člani KR o aktivnosti v svoji soseski, so vsi respondenti odgovorili, da se ne vključujejo v nobene aktivnosti v soseski. Postavila sem jim podvprašanje, saj so me zanimali razlogi, zakaj v svoji lokalni skupnosti niso aktivni. Respondenti so mnenja, da bi bili bolj aktivni, če bi koga poznali.

»Če bi imela prav kakšno družbo iz Savske, bi se več družila« (Č5 2016).

»Kot prvo nimaš družbe in se nimaš s kom vključevat« (Č1 2016).

»Midva samo spiva tukaj« (Č4 2016).

Eden izmed anketirancev je tudi omenil, da bi bil morda bolj angažiran, če bi imel otroke.

Članom sem postavila vprašanje: Ali se jim zdi, da s prihodom KR lažje vplivajo na delovanje, dajejo pobude, so bolj slišani ...

Glede na majhnost vzorca, posploševanje ni možno, lahko pa opazimo, da večje angažiranosti v smislu dajanj pobud ni opaziti, razen pri enem, ki je resnično angažiran v vseh pogledih KR.

»Mel smo eno zelo lušno skupino, ene par ljudi. To je bilo super, veliko smo naredili. Predvsem s temi puncami, ki imajo izmenjavo igrač pa s starejšimi, pa z Rdečim križem smo fenomenalno sodeloval«(Č1 2016).

»Mi smo sklicali sosede, eden drugega smo obvestili, a bi ti naredil to, ali bi ti naredil drugo. Teh ljudi je bilo tudi okoli 160. Če prideš enkrat še ne veš, če pa prideš drugič in se vklopiš ter pomagaš, ti je pa že bolj logično in če ti kaj to pomeni, poveš naprej nemu, drugemu, tretjemu in se razve« (Č1 2016).

»Jaz načeloma nisem toliko angažirana, sem mi pa zdi, da če bi imela čas se s tem ukvarjat bi se lahko« (Č2 2016)

»/.../ in to delajo naši ljudje, iz soseske« (Č2 2016)!

»To je skupno delo, nas Savčanov, ki smo v bistvu prostovoljci« (Č3 2016)

»Ja možnost imam, definitivno, samo ne dajem nekih pobud« (Č4 2016)

»/.../ ljudje se lahko v KR zatekajo, lahko so vključeni v razne aktivnosti, se med seboj spoznavajo in sposojajo stvari, ... Vsaj delno tudi sama čutim, da lažje vplivam« (Č5 2016).

Pri nečlanih lahko opazam, da poleg tega, da v sosiski niso aktivni niti ne vedo kam in na koga naj se obrnejo, tudi v primeru, da bi si to želeli biti.

»Jaz ne vem kam naj se obrnem, a na MOL naj grem« (NČ1 2016).

»Jaz bi se vključil kot prostovoljec ampak ne vem kje« (NČ2 2016):

»Jaz ne vem no, sej bi pomagal, pa delal, sam kaj, ko to vsak blok posebej ureja« (NČ3 2016).

»Jaz bi postavljala mize recimo, ker nimamo miz, ampak kje se ti ljudje družijo...ni enote, ni celice, ki bi vse to koordinirala« (NČ1 2016).

»Nimam niti želja, da bi dajala pobude« (NČ5 2016).

Kaj vam pomeni in omogoča sam prostor - Dom skupnosti v vašem naselju?

Večina članov je odgovorila, da jim pomeni veliko. Prostor, kjer se po novem lahko družijo, zbirajo, kjer se igrajo njihovi otroci ali celo prostor, kjer najdejo svoj mir.

»Podpiram, predvsem zato, da se ta dom, ki se je pod okriljem tega razširi, da se naredi še marsikaj drugega novega. Prej je bila tukaj ena *šnopc kišta*, kjer so vsi ti staroselci pili svoje pivo pa *žlampal* do enajstih zvečer, a veš in potem je to samevalo 15 let« (Č1 2016).

»V tisti knjižnici smo se učili, po 8, 10 parov ...« (Č1 2016).

»Predvsem mi veliko pomen to, da imamo prostor za druženje (Č2 2016).

»Ja se mi zdi, da so se prej staroselci tam družil, zdaj je pa bolj urejeno in je to postal prostor za vse« (Č3 2016).

»Nisem niti vedela, da se da prostor najet zastonj. To je fino vedet. Super se mi zdi, da lahko sam kej organiziraš« (Č7 2016).

»Spet prihaja do tistega starega družjenja, ki je bolj tudi v blokovskih naseljih. Jaz sem originalno iz Bežigrada in včasih smo se več družili. Zdaj so pa povsod sami avtomobili. Zdaj se mi pa zdi, da vse to malo bolj živi in take stvari pripomorejo k temu. Bežigrad sploh ne vem, če ima kakšno skupnost«.(Č6 2016).

»Včasih grem tja, ko potrebujem mir« (Č5 2016).

»Kljub temu, da nisem iz Savskega naselja se mi zdi, da je to odličen koncept, da lahko različne skupine organizacije ali posamezniki ponujajo svoje vsebine v Domu skupnosti, na nek način prostor ponovno izpolnjuje svoj osnovni namen – Dom skupnosti« (Č7 2016).

Respondentom, ki niso člani KR Dom skupnosti praktično ne pomeni veliko. Večina ve, da obstaja in da notri deluje KR, to pa je vse. Odgovor, ki je v tem pogledu zanimiv pa je:

»Meni se zdi prostor in dostopnost tega prostora, bolj potrebno in več vrednot kot pa to, da si lahko izposodim fen« (NČ1 2016).

Kakšen odnos imate do skupne uporabe reči? Kako možnost skupne uporabe vpliva na vas in okolico?

Vsi člani idejo souporabe pozdravljajo in jim je blizu. Kljub temu navajajo, da velike potrebe po izposoji še niso imeli in da raje kakšno stvar prinesejo v knjižnico. Omenjajo tudi pozitiven vidik souporabe, da ni potrebno doma hraniti stvari, za katere imajo premalo prostora ali se jim zdijo nepotrebne.

»Večina ljudi, ki je prišla so nekaj imeli in so tudi nekaj dali. Sramota je to, jaz imam še zmeraj občutek, da smo Slovenci ena čudna nacija, da če nekaj nimamo, nas je težko prosit. Ampak tukaj ni koncept tega, da bi prosil, ampak da si izposodiš« (Č1 2016).

»Zaenkrat še nisem imela neke velike potrebe, da bi si od tam kaj izposojala. Recimo vem, da imajo neka orodja, ampak mi to oče doma zamenja, ga takrat pokličem, ker niti sama ne bi znala tudi če bi si izposodila. Kakšen stvari sigurno pa prinesem tja, take ki jih več ne potrebujem in niso za stran in bodo komu drugemu bolj prav prišle« (Č2 2016)

»Ker poanta pa je v tem, imajo ljudje, ki nimajo možnost, da si izposodijo. Pa tudi meni se dela navlaka, preveč imamo vse stvari, in ta ideja da si menjamo je odlična« (Č3 2016)

»Kul mi je predvsem zaradi stvari, ki se mi jih ne da kupovat. Je pa res, da ne bi vseh stvari delila, recimo čevljev ali pa kaj takega. Ideja je pa super. Družabne igre so super« (Č4 2016).

»Podpiram souporabo reči. Name vpliva tako, da če kaj kratkotrajno potrebujem, ni nujno, da tečem v trgovino in kupim produkt. Ponavadi najprej preverim, če imajo potrebno zadevo v KR, si jo izposodim in jo vrnem, ko je ne potrebujem več. Tako pozitivno vpliva na to, da ljudje ne kopičimo doma stvari po nepotrebem« (Č5 2016).

»Meni je ta ideja res blizu. Organiziram tudi Izmenjevalnico v KR« (Č6 2016).

»Če bi imeli knjižnico reši bliže našemu prebivališču bi bilo super. Najprej bi verjetno poznali kakšnega soseda več kot zdaj (v centru se ne poznamo med sabo – sploh priseljenci, lokalna skupnost ni močna oz je sploh ni). Sicer pa vse od naštetega – dogodki, prihranek denarja... Tudi sama bi kakšno svojo stvar odnesla v knjižnico, ker nimam problema delit, vseeno pa mi je zdaj v Savsko predaleč redno hodit... Če bi bila za vogalom – pa bi imela precej več prostora v stanovanju na račun tega« (Č7 2016).

Večina nečlanov KR se je strinjala, da jim je kultura souporabe sicer blizu, vendar ne na način, da bi si izposojali v knjižnici, ampak so mnenja, da to ves čas že prakticirajo doma, med prijatelji in družino. Prav tako menijo, da je souporaba nek trend današnjega časa in da slovenska mentaliteta temu še ni kos. Omenjajo pa tudi finančni vidik souporabe.

»Če si jaz ne bi mogla privoščiti, definitivno bi šla v knjižnico in bi si vzela recimo smučī, če bi si sploh lahko privoščila smučanje seveda. Zdaj si pa vseeno raje kupim« (NČ 4 2016).

»/.../ mislim, da je tako zato, ker tega nismo vajeni« (NČ1 2016).

»Pa saj to je to, ta občutek, da je v tistem šotoru tam spalo že 100 ljudi« (NČ2 2016).

»Jaz to jemljem kot neke hipsterske fore, čisti trend« (NČ1 2016).

»To je modna muha, ker se vsi neki upiramo kapitalizmu« (NČ1 2016).

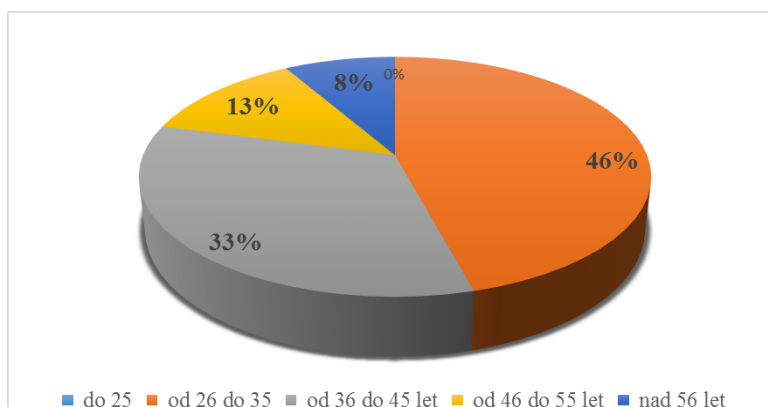
»Saj tako ali drugače vsi delujejo v tej smeri, ker si od prijateljev sposojamo stvari. Ko se recimo lotiš prenove stanovanja ti na kraj pameti ne pade, da boš šel v knjižnico REČI ampak do prijateljev, staršev« (NČ3 2016).

»V tujini to funkcionira, mi Slovenci smo tako majhni in tako se poznamo med seboj, pa toliko imamo vse blizu, da si greš lahko res kadarkoli do kolega sposodit stvari« (NČ 2016).

»Jaz mislim da nisem za take stvari, da bi kej jemala. Bi raje kaj dala« (NČ5 2016)

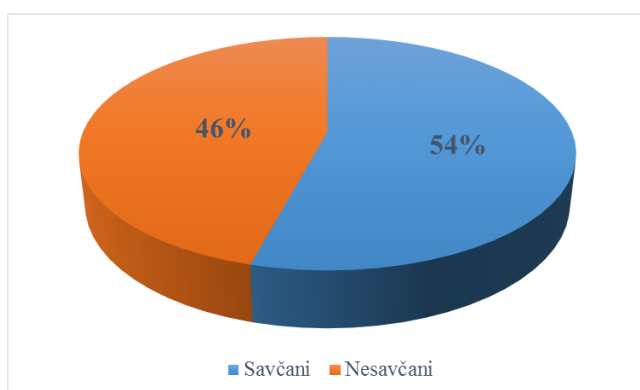
6.2 Analiza podatkov sekundarne analize ter anketnega vprašalnika

Graf 6.1: Starostna struktura aktivnih članov KR

Izmed 24 aktivnih članov ni bilo nobenega mlajšega od 25 let. V starostnem razponu med 26 in 35 let je bilo 11 članov (46 %), med 36 do 45 let je bilo 8 članov, 3 člani so bili stari med 46 in 55 let, starejša od 56 let pa sta bila le 2 (8%) člana.

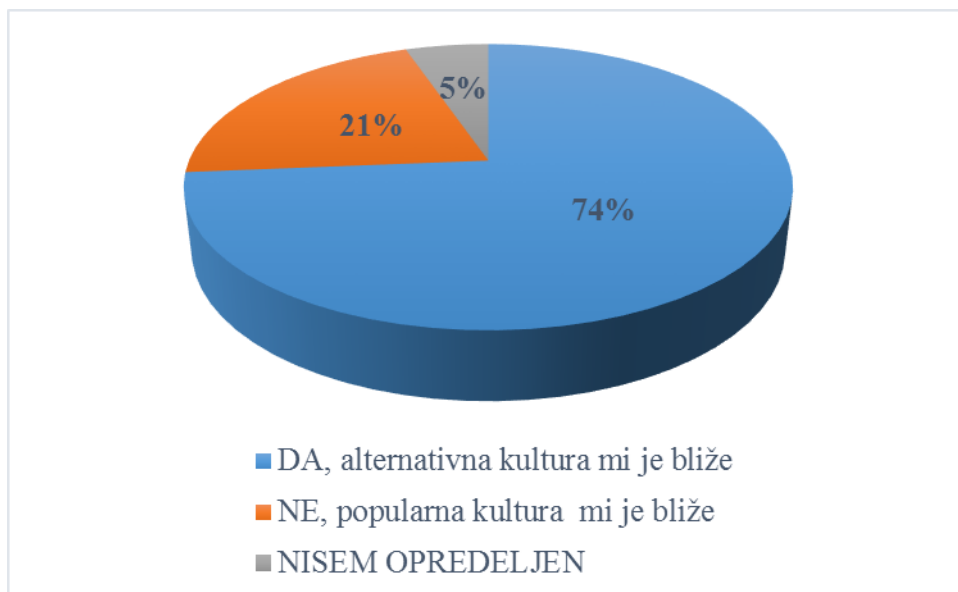
Graf 6. 2: Prebivališče aktivnih članov

Prebivališče članov sem ugotavljala glede na točne naslove aktivnih članov, ki sem jih pridobila z analizo baze podatkov. Imena ulic, ki spadajo v Savsko naselje, pa sem

pridobila na Četrtni skupnosti Bežigrad. V Savskem naselju živi 13 aktivnih članov, 11 pa je tistih, ki živijo drugje.

Graf 6. 3: Opredelitev članov glede pripadnosti alternativni kulturi

Vprašanje: Ali bi zase lahko rekli, da Vam je alternativna kultura bliže kot komercialna (popularna kultura)?

Na vprašanje sem prejela 19 odgovorov. 14 (74 %) anketirancev se je opredelilo, da jim je alternativna kultura bližje. 4 (21 %) anketirancev je odgovorilo, da jim je bližje popularna kultura, 1 (5 %) anketiranec pa se glede tematike ni mogel opredeliti.

6.2.1 Preverjanje podhipoteze in interpretacija podatkov

Na začetku sem postavila sledečo podhipotezo, katere resničnost sem preverjala s pomočjo spletne ankete ter analize baze podatkov:

PH: Večina članov in aktivnih uporabnikov Knjižnice REČI je predstavnikov mlajše generacije (do 35. leta starosti), ki jim je blizu alternativna kultura in alternativni prostori druženja ter v večini niso stalni prebivalci četrtni Savsko naselje.

Podhipotezo lahko potrdim glede starosti aktivnih članov in glede njihove opredelitve za alternativno kulturo, zavračam pa tisti del podhipoteze, ki se nanaša na prebivališče aktivnih članov KR.

Izmed aktivnih članov je večina res pripadnikov mlajše generacije (do 35 let), saj je bilo med anketiranci največ tistih, ki so stari med 26 in 35 let. Prav tako je več takih, ki jim je alternativna kultura bližje od popularne kulture, vendar pa je med aktivnimi člani več tistih, ki živijo v Savskem naselju kot tistih, ki ne živijo.

Zanimive podatke lahko ugotovim tudi iz intervjujev s soustvarjalci KR. K1 (2016) namreč ugotavlja, da je v zadnjem času več izposoj mladih družin ter mladih parov, ki si izposojajo orodja oziroma predmete za pristočasne dejavnosti, ženske med 25 in 50 let si večkrat izposodijo šivalni stroj, KR pa sploh v zadnjem času največkrat obišejo otroci. Medtem ko K2 (2016) ugotavlja, da v večini prihajajo starejši ljudje, med 40 in 50, in tisti še starejši, ki prihajajo predvsem na pogovor.

Nekateri avtorji menijo, da so TSP v današnjem času predvsem trend med mladimi. Poljska raziskovalka Majdecka navaja, da je večina akterjev praks mlajših od 30 let, žensk in uporabnic interneta (Majdecka v Podkalicka in Potkańska 2015, 99). Podobnega mnenja je tudi Gabrowska, ki je v raziskavi o poljskih praksah izmenjave dobrin in storitev ugotovila, da jih večina vključuje participacijo mlajših od 25 do 45 let, zopet v večini ženske (Gabrowska v Podkalicka in Potkańska 2015, 99).

V podhipotezi sem razmišljala tudi v kontekstu prebivališča. Kot pravi K1 (2016) so cilja skupina knjižnice Savčani, saj je tudi projekt nastal na njihovo željo po oživitvi Doma skupnosti. Druge skupine, katerim se želijo približati pa so tudi študenti, mlade družine, socialno ogroženi in upokojenci. Vsaka od teh skupin bi lahko imela zaradi različnih razlogov koristi z uporabo Knjižnice.

K2 (2016) nadaljuje:

»Sigurno je največ "spontanih" obiskovalcev Savčanov. Drugi prihajajo s točnim namenom po izposoji določenega predmeta ali udeležbe na določenem dogodku. Velja omeniti, da so vsi predmeti potencialno zanimivi za Savčane, za kakšne

druge pa verjetno ne. Dvomim, da si bo nekdo z Rudnika prišel sposodit enko ali košarkaško žogo. Za njih so pomembnejši predmeti kot so razno orodje, šivalni stroj, napihljiva blazina, friteza ... Predmeti, ki jih potrebujejo le občasno in bi bil nakup predrag ali pa bi jim izdelek jemal preveliko prostora.

Tudi članica KD prostoRož (2016) navaja, da je večji del članov Savčanov, ampak vseeno člani prihajajo iz cele Ljubljane in nadaljuje:

»Želimo, da knjižnica zadosti potrebam Ljubljančanov, je pa zaradi lokacije zagotovo bolj uporabna za Savčane. Da bi uporabo knjižnice olajšali za različne skupine prebivalcev, smo letos uvedli možnost dostave REČI s kolesom in možnost posamezne izposoje brez plačila letne članarine. Za Savčane knjižnica opravlja tudi funkcijo skupnostnega prostora, v katerem lahko organizirajo in obiskujejo dogodke in se družijo«

Zanimive in vsekakor bolj točne ugotovitve bi dobila z nekaj mesečnim aktivnim opazovanjem z udeležbo, kjer bi lahko spremljali vse tiste, ki KR obišejo iz takšnih ali drugačnih razlogov. Prav tako bi se rezultati razlikovali, v primeru drugačne opredelitve vzorca. Kriterij aktivnosti članov sem namreč določila sama, glede na število izposoj. Smatram, da bi bil vzorec drugačen, če bi se glede aktivnosti opredelil vsak član posebej.

7 SKLEP

K razmišljanju o TSP so me spodbudili predvsem dogodki, ki sem jim priča v vsakdanjem življenju. Garažne razprodaje, kot smo jih včasih videli le v ameriških filmih, izmenjevanje rabljenih oblačil, česar smo se včasih morda celo sramovali ali pa vsaj 4 neznanci, ki mi napolnijo avto, ko se odpravljam za vikend na obalo.

V svoji neposredni okolici, med prijatelji in znanci, na ulici predvsem pa na družbenih omrežjih svetovnega spleta, čedalje pogosteje opažam fenomen TSP, ki ga raziskujem v diplomskem delu. Prakse so nov trend, kot je rekla poljska raziskovalka Majdecka ali ena izmed intervjuvank v sklopu moje raziskave, ki je mnenja, da so TSP le nov hipsterski trend, ki bo hitro minil. Trend ali ne, dejstvo je, da aktivni prebivalci, angažirani posamezniki na tak način iščejo odgovore na probleme finančne in okoljske krize, varčevalnih ukrepov in na drugi strani brezglavega potrošništva, vse večje brezposelnosti, neučinkovitih javnih politik pri urejanju prostora ter drsenja v globoko jamo odpadkov, ki jo povzročamo sami. TSP gradijo trajnostne skupnosti, spodbujajo sodelovanje, pomoč in se vračajo k tradiciji in nenazadnje k človeku.

V prvem delu diplomskega dela sem preučevala pomen in razvoj TSP, značilnosti principa »od spodaj navzgor«. Opirala sem se predvsem na prispevke raziskovalcev praks iz tujine ter na definicije praktikov, ki delujejo na področju Slovenije. Preletela sem tudi primere dobrih praks v Sloveniji ter si podrobneje ogledala KR v ljubljanskem Savskem naselju. Nadalje sem se preučevanja TSP lotila preko družbenih vidikov, predvsem tistih ključnih, ki so se nanašali na delovanje in cilje KR.

Preko pregleda relevantne literature ter tudi preko spletnih strani posameznih praks ter medijskih objav, ki sem jih na to temo zasledila lahko z gotovostjo zaključim, da so prakse, ki se pojavljajo kot samoorganiziranje lokalne pobude, kot navaja več avtorjev, resnično v razvoju. V tujini je fenomen zagotovo prisoten že dalj časa in slovenski raziskovalci se v iskanju navdiha zatekajo predvsem k nemškim, avstrijskim ter švedskim primerom TSP.

Namen TSP je, da se organizirajo drugače, da si prizadevajo, da bi ustvarile urbano okolje, ki se zanaša na avtonomne pobude, ki na nek način spreminjajo politično,

družbeno in ekonomsko podobo mest. Močen potencial TSP je zagotovo v tem, da se v večini primerov organizirajo *od spodaj navzgor*. Kar pomeni, da pobuda prihaja iz strani posameznikov, pomemben vidik pa je upravljanje s sodelovanjem uporabnikov.

V raziskovalnem delu diplomskega dela si postavila vprašanje *Kakšen vpliv imajo trajnostne skupnostne prakse na opolnomočenje lokalne skupnosti in posameznike znotraj nje? Ter podpihpotezo s katero sem preverila kdo so aktivni člani KR, glede na starost in prebivališče ter lastno opredelitev glede pripadnosti alternativni kulturi*

Problematiko sem raziskala na primeru KR, prve take knjižnice v Sloveniji, ki je po mnenju njenih ustvarjalcev že presegla KR Leila iz Berlina. Predvsem v zasledovanju svojih ciljev vključujočega upravljanja, spodbujanja zaupanja in medsebojnega povezovanja. Poleg tega pa KR odgovarja ekonomskim in finančnim problemom družbe ter se dolgoročno ukvarja tudi z okoljskim vidikom trajnosti ter človekovega vpliva na okolje, ki ga je po mnenju članice KD prostoRož (2016), potrebno zmanjševati tudi z vidika zmanjševanja potrošnje ter smotrne uporabe virov. Souporaba ali ponovna uporaba je vsekakor prava pot do cilja. Vidik souporabe in deljenja dobrin je izjemno pomemben, ko posameznik prispeva nek predmet k souporabi, brez da bi zanj zahteval povračilo, se v skupnosti gradi občutek radodarnosti in solidarnosti. Poleg souporabe je pomemben vidik KR oživljanje lokalne skupnosti ter nudenje novega javnega prostora, ki ga lahko prebivalci brezplačno uporabljajo. Predvsem se je to izkazalo, kot pomemben prostor za druženje otrok in starejših.

V raziskavi so me zanimali aktivni člani KR. Ugotovila sem, da je večina aktivnih članov KR pripadnikov mlajše generacije, starih do 35 let, ki jim je blizu alternativna kultura in živijo v Savskem naselju. Tudi iz podatkov, pridobljenih preko intervjujev, ugotavljam, da je večina uporabnikov mladih parov ter mladih družin. Sodeč po besedah izposojevalke KR redno obiskujejo tudi otroci in starejši. Zanimivo je, da si slednji načeloma ne izposojajo, ampak v KR hodijo le na druženje in pogovor. Kot pravi knjižničar, so pomembni člani tudi tisti, ki koristijo knjižnico kot javni prostor, kjer imajo možnost preživljanja kakovostnega prostega časa izven polja potrošnje. Skleпам, da kultura souporabe ljudem še ni prišla v zavest, še posebno, ko govorimo o starejši generaciji, zato me ne preseneča dejstvo, da so predvsem mladi tisti, ki si izposojajo reči. Poleg tega so

mladi generacija, ki je v času krize postala najbolj ranljiva skupina in tako je iskanje novih alternativnih rešitev postalo njihov vsakdanjik. Nekateri avtorji pa so tudi mnenja, da so TSP v današnjem času predvsem trend med mladimi.

Primarna ciljna skupina KR so prebivalci Savskega naselja. Kar se je v moji raziskavi tudi potrdilo, čeprav sem predpostavljala obratno. Sklepam, da če si podpornik prakse, načeloma ni pomembno od kod prihajaš, kar je verjetno res. Vendar je KR sodeč po odgovorih intervjuvancev vsekakor bolj priročna za Savčane, konec koncev je tudi sam projekt nastal na njihovo željo po oživitvi Doma skupnosti. Kljub temu KR želi zadostiti tudi potrebam Ljubljancev, zato že razmišljajo o novih načinih dostave reči s kolesom itd.

Kako pa KR vpliva na njene člane in tudi nečlane z vidika opolnomočenja? Problematiko so mi osvetlile že teoretske analize in predpostavke nekaterih avtorjev, ki sem jih obravnavala v poglavju o družbenih vidikih TSP, na vprašanje pa sem si skušala odgovoriti preko lastne raziskave. Omejitve raziskave predstavlja premajhen vzorec, na podlagi katerega bi lahko sklepala na celotno populacijo. Vsekakor pa so mi podatki, ki sem jih pridobila na podlagi intervjujev s člani in nečlani KR pomagali vsaj okvirno osvetliti raziskovano vprašanje.

Sodeč po besedah intervjuvancev, ki so člani KR, sklepam, da je KR pomembno pripomogla v povezovanju in oživljanju soseske. Slednja je že od svojega odprtja dalje pripomogla k boljši medsosedski povezanosti, k boljšim odnosom in k večjemu zaupanju med sosedi. Prav tako je KR sosesko povezala v pogledu oživljanja lokalne skupnosti. Vsi intervjuvanci opažajo fizične spremembe v okolju, člani pa tudi sodelujejo pri aktivnostih, v katere se vključujejo predvsem sami. Vsi pa imajo občutek, da lahko vplivajo in prispevajo ter dajejo pobude in mnenja za spremembe in bodo pri tem tudi upoštevani. Iz podanih odgovorov lahko sklepam, da je opolnomočenje prisotno tudi z vidika novih veščin in znanj. V KR Savčani prostovoljno organizirajo veliko dogodkov izobraževalne, kulturne in družbene narave. Člani intervjuvanci so mnenja, da to pomembno prispeva k opolnomočenju starejših, otrok ter ostalih ranljivih skupin v soseski, ki jim po odprtju KR prostovoljci, sodeč po intervjuvancih namenjajo veliko pozornosti. Iz vseh ugotovitev sklepam, da KR uspešno zasleduje zastavljene cilje in

vpliva na opolnomočenje, predvsem članov. Slednje sklepam iz dejstev, ki so jih navedli intervjuvanci nečlani. Tudi v tem primeru je vzorec nereprezentativen, zato sklepanje na celotno populacijo ni primerno in raziskava služi za okviren vpogled v obravnavano temo. Sodeč po mnenjih tistih, ki niso člani KR sklepam, da ima KR precej močnejšo vlogo pri svojih članih, kot sem to predpostavljala na začetku. Tisti, ki niso člani, namreč ne prepoznavajo izboljšav v smislu medsosedskih odnosov, ne poznajo svojih sosedov, se ne družijo, se ne udeležujejo dogodkov v skupnosti. Prav tako niso vključeni v nobeno aktivnost lokalne skupnosti. Intervjuvanci nečlani nimajo dovolj informacij o možnostih vplivanja ter si jih niti ne želijo. Zanimivo je, da intervjuvanci kljub poznavanju KR ne poznajo natančno njene lokacije niti vloge, ne zanima pa jih niti izposoja v KR, kljub temu, da prakso souporabe podpirajo in jo dejansko izvajajo v svojem domačem okolju.

Prav tako je pomembno dejstvo, da nečlani ne čutijo vpliva KR, razen v primeru oživljanja soseske. Enotni so si v tem, da tovrstne prakse lahko pripomorejo k opolnomočenju lokalne skupnosti in priznavajo, da je njihova pripadnost in vključenost v sosesko v veliki meri odvisna tudi od njih samih.

Glede na to, da se veliko Savčanov, ki niso člani KR med seboj pozna, se vključuje v njene aktivnosti, prepoznavajo KR kot pomembno prakso v njihovem lokalnem okolju. Predvsem z vidika oživljanja nekoč degradiranega prostora Doma skupnosti ter z vidika oživljanja javnih prostorov v soseski. Menim, da bo z večjo prepoznavnostjo KR večji tudi njen pomen v opolnomočenju celotne lokalne skupnosti.

Na podlagi zbranih mnenj lahko sklepam, da KR pomembno vpliva na kakovost življenja znotraj soseske, kar opažajo tako nečlani kot člani KR. V večji meri pa KR kljub vsemu vpliva na opolnomočenje njenih članov, predvsem na individuani ravni opolnomočenja. Člani KR, s katerimi sem se pogovarjala, so resnično čutili močno pripadnost do KR, zato menim, da je dolgoročen uspeh KR zagotovljen, saj so člani tisti, ki so najpomembnejši element v soustvarjanju KR in posledično tudi močne lokalne skupnosti

8 LITERATURA

1. Babič, Karolina. 2013. Družbeni procesi kot alternativa političnim programom. *Emzin Revija za kulturo*, XXIII (3-4): 47-49.

2. Baker, Susan, Maria Kousis, Dick Richardson in Stephen Young. 1997. *The politics of sustainable development: theory, policy and practice within the European union*. London in New York: Routledge.
3. Bauman, Zygmunt. 2002a. *Tekoča moderna*. Ljubljana : Založba /*cf.
4. ---2016b. *Postmoderna etika*. Ljubljana :Znanstvena založba Filozofske fakultete.
5. Belk, Russel. 2013. You are what you can access: Sharing and collaborative consumption online. *Journal of Business Research* 67: 1595–1600.
6. Bertoneclj, Andrej, ur., Mitja Bervar, Maja Meško, Andrej Naraločnik, Bojan Nastav, Vasja Roblek, Anita Trnavčević 2015. *Trajnostni razvoj: ekonomski, družbeni in okoljski vidiki*. Ljubljana: IUS Software, GV Založba.
7. Bialski, Paula, Heike Derwanz, Otto Birke in Hans Vollmer. 2015. ‘Saving’ the city: Collective low-budget organising and urban practice. *Ephemera* 15(1): 1-19.
8. Bialski, Paula, Otto Birke, John Urry. 2015. Collective low-budget organizing and low carbon futures: An interview with John Urry. *Ephemera* 15(1): 221-228.
9. Boer, R.W.J in J. de Vries J. 2009. *The right to the city as a tool for urban social movements: the case of barceloneta*. The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU).
Dostopno prek: http://newurbanquestion.ifou.org/proceedings/9%20Changing%20Planning%20Cultures/full%20papers/F0341_Boer_DeVries.pdf
(27. julij 2016).
10. Botsman, Rachel, Rogers Roo. 2010. *What’s mine is yours. The rise of colaborative consumption*. New York: Harper Business.
11. *Breja preja*. Dostopno prek: <https://brejapreja.wordpress.com/> (15. avgust. 2016).

12. Brecej, Gaja, ur. 2015. *Trajnostne skupnostne prakse: katalog dobrih praks*. Ljubljana: Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj.
Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-SXIHL4F8> (20. april 2016).
13. Castells, Manuel. 1983. *The city and the grassroots: a cross-cultural theory of urban social movements*. London: Edward Arnold.
14. Cerar, Aidan. 2015. *Vključevanje prebivalcev v urejanje prostora na lokalni ravni: primer regeneracije ljubljanskih stanovanjskih sosesk*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Članica KD prostoRož. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. avgust.
16. Č1. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 18. avgust.
17. Č2. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 19. avgust.
18. Č3. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 19. avgust.
19. Č4. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. avgust.
20. Č5. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. avgust.
21. Č6. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. avgust.
22. Č7. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. avgust.
23. Derwanz, Heike, Hans Vollmer. 2015. Grassroots initiatives as pioneers of low-budget practices: An activists' roundtable. *Emphera* 15(1): 229-247.
24. Đurić, Slađana, Gorazd Meško, Branislava Popović Čitić. 2010. Usmerjeni skupinski intervju v pedagoškem raziskovanju. *Socialna pedagogika* 14(1): 37-62.

25. Epstein, J., Marc. 2008. *Making sustainability work. Best practices in managing and measuring corporate, environmental and economic impacts*. Velika Britanija: Greenleaf publishing.

26. Färber, Alexa. 2014. Low-budget Berlin: towards an understanding of low-budget urbanity as assemblage. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 7:119–136.

27. Filipović, Maša. 2007. *Družbena kohezija in soseska v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

28. Filipovič, Hrast Maša. 2016. Opolnomočenje posameznikov na ravni soseske: analiza stališč, znanja in delovanja. *Teorija in praksa* 53 (2): 469-487.

29. Filipovič, Hrast Maša in Mandič Srna. 2016 Uvodnik:opolnomočenje in kakovost življenja. *Teorija in praksa* 53 (2): 409-419.

30. Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

31. Foden, Mike. 2015. Saving time, saving money, saving the planet, ‘one gift at a time’: A practice-centred exploration of free online reuse exchange. *Ephemera* 15(1): 41-65.

32. Fukuyama, Francis. 1999. *The great disruption: human nature and the reconstitution of social order*. London: Profile Books

33. Hudolin, Gašper. 2015. *Ljubljanska soseska Savsko naselje*. Domoznanska razstava MKL – Slovenske knjižnice v Ljubljani.
Dostopno prek: https://issuu.com/knjiznicaLjubljana/docs/ljubljanska_soseska_savsko_naselje_ (5. julij 2016).

34. Iglič, Hajdeja. 2001. Socialni kapital, socialna omrežja in politično vedenje. *Družboslovne razprave* 17 (37-36): 167-190.
35. Ivačič, Anita. 2005. *Okoljska misel in politična akcija*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Iveson, Kurt. 2013. Cities within the City: Do-It-Yourself Urbanism and the Right to the City. *International Journal of Urban and Regional Research* 37(3): 941-956.
37. Kerševan, Marko. 1972. *Teoretični model za obravnavanje religije kot specifične družbene prakse*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične veze in novinarstvo.
38. Kirn, Andrej. 2010. Meje rasti in meje svobode. *Teorija in praksa*. Let. 47 (2-3): 341-362.
39. Klara. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 19. avgust.
40. *Knjižnica reči*. 2016. Dostopno prek: <http://www.knjiznicareci.si/> (4. april. 2016).
41. *Knjižnica reči. O nas*. 2016. Dostopno prek: <http://www.knjiznicareci.si/o-nas/> (4. april 2016).
42. K1. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 19. avgust.
43. K2. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 18. avgust.
44. Kolarič, Zinka (1994). Neprofitno-volonterske organizacije v Sloveniji. *Časopis za kritiko znanosti*. 22 (168/169): 107-120.
45. Korenjak, Alenka in Zala Velkavrh. 2015. *Polepšajmo in uredimo naše Kočevje*. Dostopno prek: <http://prostorisodelovanja.si/polepsajmo-in-uredimo-nase-kocevje/> (15. avgust 2016).

46. Kralj, Rok. 2011. *Ekonomija delitve: pot do pravične in trajnostne družbe*. Kamnik: samozaložba.
Dostopno preko: <http://www2.arnes.si/~rkralj3/index.html> (5. avgust 2016).
47. Križnik, Blaž. 2008a. Kulturni okvir preobrazbe mest, lokalni odzivi na globalne izzive :(primer Barcelone in Seula). Doktorska disertacija. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
48. ---2015b. Skupnostne prakse v urejanju prostora, primer Seula v Južni Koreji V *Skupnostne prakse v urejanju prostora: lokalne pobude in urbani razvoj, Zbornik prispevkov s posveta*, ur. Blaž Križnik, Marko Peterlin in Tadej Žaucer, 8-13. Ljubljana: Inštitut za politike prostora.
49. Kuhar, Metka, Tjaša Žakelj in Špela Razpotnik. 2011. Pregled delovanja družinskih centrov v izbranih evropskih državah in okviri razvoja družinskih centrov v Sloveniji. *Teorija in praksa* 48 (2): 433-453.
50. *LETS Zasavje. 2016*. Dostopno prek: <http://lets-zasavje.blogspot.si/>, 15. avgust 2016.
51. Maila, Mago William. 2012. Broadening Sustainable Development in Praxis Through Accountability and Collaboration. V *Sustainable Development - Policy and Urban Development Tourism, Life Science, Management and Environment*, ur. Chaouki Ghenai, 287-298. Rijeka: Intech
52. Makarovič, Matej 2003. Socialni kapital v organizacijah. V *Socialni kapital v Sloveniji*, ur. Matej Makarovič, 80-104. Ljubljana: Založba Sophia.
53. Mandič, Srna.2016. Moč in nemoč v stanovanjskem okolju. *Teorija in praksa* 53 (2): 420-448.
54. Mihelič, Breda. 2013. *Dragocena urbanistična dediščina: Savsko naselje*. Ljubljana: Mestna občina, Oddelek za urejanje prostora.

55. Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
56. Merkel, Janet. 2015. Coworking in the city. *Ephemera* 15(1): 121-139.
57. NČ1. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 18. avgust.
58. NČ2. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. julij.
59. NČ3. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. julij.
60. NČ5. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. julij.
61. NČ5. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 28. julij.
62. Newman, Lenore, Levi Waldron, Ann Dale in Kelsey Carriere. 2008. Sustainable urban community development from the grassroots: Challenges and opportunities in a pedestrian street initiative. *Local Environment* 13(2): 129-139.
63. Page, Nanette in Cheryl E. Czuba. 1999. Empowerment: What is it? *Journal of Extension* (Online) 35(5): 1-6.
64. Perčič, Eva, ur., 2015. Priročnik vzpostavitve Knjižnice reči.
Dostopno prek: http://www.knjiznicareci.si/wp-content/uploads/2015/02/KR_prirocnik_kon%C4%8Dni-priro%C4%8Dnik.pdf (4. april 2016).
65. Peterlin, Marko, Karolina Babič, Maša Cvetko, Darja Fišer, Blaž Habjan, Urban Jeriha, Urša Jurman, Tatjana Marn, Maja Simoneti, Goran Šoster, Tadej Žaucer. 2014. *Prostori sodelovanja: skupnostne prakse v urejanju prostora*, 1(1). Ljubljana: Inštitut za politike prostora (IPOP).
Dostopno prek: <http://prostorisodelovanja.si/> (5. marec 2016).

66. Peterlin, Marko, Karolina Babič, Aidan Cerar, Darja Fišer, Blaž Habjan, Urban Jeriha, Urša Jurman, Alenka Korenjak, Tatjana Marn, Josip Rotar, Maja Simoneti, Goran Šoster, Zala Velkavrh, Tadej Žaucer 2015. *Prostori sodelovanja: skupnostne prakse v urejanju prostora* 1(2). Ljubljana: Inštitut za politike prostora (IPOP).
Dostopno prek: <http://prostorisodelovanja.si/> (5. marec 2016).
67. Peterlin, Marko. 2015. Lokalne pobude in urbani razvoj. V *Skupnostne prakse v urejanju prostora, Zbornik prispevkov s posveta*, ur. Blaž Križnik, Marko Peterlin in Tadej Žaucer, 5-8. Ljubljana: Inštitut za politike prostora.
68. Podkalicka, Aneta in Potkańska Dominika. 2015. On the meaning of popular representations of low-budget urban practices in Poland: The case of cultural translation. *Ephemera* 15(1): 95-119.
69. Podmenik, Darka. 2003. Aktivno državljanstvo in socialni kapital. V *Socialni kapital v Sloveniji*, ur. Matej Makarovič, 56-79. Ljubljana: Založba Sophia.
70. Pogačar, Kaja. 2014. "Urban actiovator" - Participatory and bottom-up tool of urban change: definition and selected examples = "Urbani aktivator" - participativni bottom-up alat za urbane promjene: definicija i izabrani primjeri . *Prostor* 2(48): 188-199.
71. Požarnik, Hubert. 1985. *Alternative: poti in stranpoti napredka*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS: Univerzitetna konferenca ZSMS.
72. Reyhan, G., Yiğiter, Funda Yirmibeşoğlu. 2011. Lokalna agenda 21 in trajnostni razvoj: primer mesta Harran v Turčiji. *Urbani izziv* 22 (1): 66-75.
73. Roblek, Vasja, Zlatka Meško Štok, Maja Meško. 2016. The complexity view on the changes in social and economic environment in 21st century V *Selected topics in modern society*, ur. Patrícia Kaplánová ur., 5-25. Novo mesto: Fakulteta za organizacijske vede.

74. Rosol, Marit. 2010. Public Participation in Post-Fordist Urban Green Space Governance: The Case of Community Gardens in Berlin. *International Journal of Urban and Regional Research*. 34 (3): 548-563.
75. Straus, Matevž 2015. Skupnostne prakse v urejanju prostora, primer Dunaja. V *Skupnostne prakse v urejanju prostora: lokalne pobude in urbani razvoj*, Zbornik prispevkov s posveta, ur. Blaž Križnik, Marko Peterlin in Tadej Žaucer, 8-13. Ljubljana: Inštitut za politike prostora.
76. Stocker, Laura in Barnett Kate. 1998. The significance and praxis of community-based sustainability projects: Community gardens in western Australia. *Local Environment* 3 (2): 179-189.
77. Šučur, Maja. 2016. Arhitekti na barikadah. *Dnevnik*, 27. februar.
78. Tkalka, sodelovalni prostor v centru mesta: CAAP. 2016. Dostopno prek: <http://brazde.org/2015/caap/tkalka-sodelovalni-prostor/> (15. avgust 2016)
79. Toš, Niko. 1978. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
80. Toš, Niko in Matija Hafner-Fink. 1998. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
81. Urry, John. 2013. *Societies Beyond Oil: Oil dregs and social future*. London: Zed Books Ltd
82. Zelemenjava – Menjava zelenih dobrot in modrih. 2016. Dostopno prek: <http://www.zelemenjava.si/>, 15. avgust 2016.
83. Zembylas, Tasos. 2014. *Artistic Practices: Social Interactions and Cultural Dynamics*. Routledge.

PRILOGE

PRILOGA A: Vprašalnik intervjuja: Članica KD prostoRož, K1 in K2

Spodnja vprašanja so namenjena raziskovalnemu delu diplomske naloge z naslovom DRUŽBENI VIDIKI TRAJNOSTNIH SKUPNOSTIH PRAKS – PRIMER KNJIŽNICA REČI V SAVSKEM NASELJU«. Odgovori bodo uporabljeni izključno za namene diplomskega dela.

Vprašanja so odprtega tipa, zato lahko nanj odgovarjate popolnoma po lastni presoji, prav tako pa lahko dodate k vprašanjem še svoje misli in predloge.

1. Najprej me zanima, kakšna je Vaša vloga pri projektu Knjižnica REČI?

Kot članica KD prostoRož sodelujem pri določenih nalogah, povezanih z vodenjem KR (Knjižnice REČI). Pomagam predvsem pri promociji, strateških odločitvah knjižnice, pridobivanju novih članov, ...

2. Kakšna je sama organizacija knjižnice? Je kdo zaposlen v knjižnici, ste vsi prostovoljci, kako poteka odločanje znotraj knjižnice? Knjižnica je verjetno organizirana »od spodaj«, »bottom up«, kajne?
3. Od kje se je Vam je pravzaprav porodila ideja za knjižnico, ste ideje iskali tudi v tujini? Kako so potekali začetki?
4. Zakaj ste se odločili za lokacijo knjižnice v Savskem naselju?
5. Na spletni strani knjižnice lahko beremo o ciljih knjižnice. Kako so se ti cilji v letu delovanja že uresničili oziroma kako se uresničujejo?
6. Kako ste zadovoljni z delovanjem? Imate veliko obiska? Kdo si največkrat
7. Imate morda podatek o tem, koliko članov ima knjižnica? In, ali so to pretežno Savčani?
8. Ali je vaš glavni namen, da knjižnica zadosti potrebam Savčanom ali tudi širši javnosti?
9. Na kakšen način ste v delovanje knjižnice vključili lokalno skupnost in kako jo še vključujete?
10. Ali se posvetujete z uporabniki o delovanju, poslušate nasvete, ideje, ...?
11. Ali se lokalna skupnost sploh odziva na delovanje knjižnice v in kolikšni
12. Ali mislite, da knjižnica prispeva k kakovosti bivanja v Savskem naselju in če ja, na kakšen način?
13. Kako so obiskani dogodki, delavnice ..., ki jih knjižnica organizira?
14. Katere so stvari, ki se jih ljudje največkrat izposodijo?
15. Kaj se zgodi, če ljudje ne vrnejo stvari ali pa jih vrnejo poškodovane? Imate
16. Kaj menite, smo Slovenci že dovolj odprti za kulturo souporabe?
17. Kaj so po Vašem mnenju glavne ovire, da si ljudje večkrat ne izposojajo stvari?
18. Ste mogoče že organizirali kakšno delavnico, kjer bi lokalno skupnost poučili o novih oblikah praks, ki se pojavljajo, o kulturni souporabe, o trajnosti, ...
19. Na katere družbene »probleme« bi lahko rekli, da knjižnica v tem trenutku najbolj odgovarja?

20. Za namene diplomske naloge, sem opravila intervju z 4 mladimi Savčani.
21. Kako ocenjujete delovanje knjižnice do sedaj in kakšni so načrti za naprej?

PRILOGA B: Vprašalnik intervjuja s člani in nečlani KR

Ali ste član, če ja motivi, če ne zakaj ne?

Torek KR poznate ste aktivni bolj v smislu otrok.

Od kdaj pa ste že član?

Od začetka sem članica.

Ali živite v Savskem naselju in koliko časa že? Ali čutite pripadnost soseski?

Ali se vam zdi, da delovanje KR vpliva na kakovost bivanja v soseski in na kakšen način?

Na kakšen način ste pa aktivni v svoji soseski? Ali pomagate sosesdom, organizirate dogodke, sodelujete v delovnih akcija za oživitev soseske ...

Ali se udeležujete dogodkov ki jih organizira KR?

Kako KR sodeluje s soseko?

Ali s prihodom KR čutite, da lahko lažje vplivate na delovanje, dajete pobude, vas bolj upoštevajo, ste volj vključeni?

Kakšen odnos imate do skupne uporabe reči? Kako možnost skupne uporabe vpliva na vas in okolico?

Kaj vam pomeni in omogoča sam prostor KR v vašem naselju?

Ali se Vam zdi, da se je z odprtjem KR to spremenilo je pripomogla k temu?

PRILOGA C: Drugi spletni anketni vprašalnik

1. Letnica rojstva:
- 2.
3. Naslov prebivališča:
- 4.
5. Ali bi zase lahko rekli, da Vam je alternativna kultura bližje kot komercialna (popularna) kultura? *Pri pojmu alternativna imam v mislih kulturo, ki je usmerjena v antipotrošništvo in ne profitabilnost, ki teži k drugačnosti in avtentičnosti ter predstavlja opozicijo komercialni kulturi, množičnim medijem in potrošniškemu kapitalizmu.*

